

AÇIKLAMALI BİR KAYNAKÇA DENEMESİ-II: DİVÂNÜ LUGÂTİ'T-TÜRK VE KÂŞGARLI MAHMUD ÜZERİNE HAZIRLANAN BİLDİRİLER

A. Mevhibe COŞAR*
Bahadır GÜNEŞ**

Özet

Bu çalışma, “Açıklamalı Bir Kaynakça Denemesi- I: Divânü Lugâti't-Türk ve Kâşgarlı Mahmud Üzerine Yazılan Makaleler” (*Türkiyat Mecmuası*, C. XXI, Bahar 2011, s. 167-231.) adıyla birincisi yayımlanan çalışmanın devamı niteliğindedir. Divânü Lugâti't-Türk (DLT) ve Kâşgarlı Mahmud üzerine yurt içindeki çeşitli toplantılarda sunulan ve metinlerine ulaşılabilen 181 bildirinin özetlerini içeren bir kaynakça denemesidir. Bildiriler yayımlanmış kitaplardan temin edilmiş, künyelerini belirtilerek özetleri çıkartılmıştır. Söz konusu bildiriler, DLT'nin, başta dil ve kültür olmak üzere dil bilgisi ve dil bilimi, halk edebiyatı, eski Türk edebiyatı, felsefe, iktisat, ilahiyat, musiki, sosyoloji alanlarında tanıtma, biyografi, tenkit ve inceleme türünde birçok çalışmaya esas oluşturduğunu göstermektedir.

DLT ve Kâşgarlı Mahmud ile ilgili kaynakça, özellikle yayımı tamamlanmamış bildiri metinleri bakımından eksiktir. Yurt dışında yapılan DLT hakkındaki yayınların da tespit ve içerik tanıtımı bakımından ele alınması ayrı bir mesai gerektirmektedir. Öte yandan DLT ve Kâşgarlı Mahmud kaynakçasının daha uzun müddet tamamlanmaya muhtaç kalacağı da onun içerdiği dil ve kültür malzemesinin zenginliği ve çeşitliliği bakımından kaçınılmazdır. Bu yönüyle bakıldığında zaman içinde yeni çalışmaların eklenebileceği, bir başka deyişle sürekli değişme ve gelişmelerin görülebileceği, eksikliklerinin tamamlanmaya çalışılacağı bir araştırma olma yolunda olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar kelimeler: Divânü Lugâti't-Türk, Kâşgarlı Mahmud, Sempozyum, Bildiri, Kaynakça

AN ESSAY OF THE ANNOTATED BIBLIOGRAPHY ATTEMPT-II: THE REPORTS PREPARED ON DİVÂNÜ LUGÂTİ'T-TÜRK AND KÂŞGARLI MAHMUD

---

* Doç. Dr., KTÜ Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mevhibecosar@hotmail.com

** Arş. Gör., KTÜ Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bahadir.gunes@hotmail.com

Abstract

In this study, “An Essay of the Annotated Bibliography I: the Articles Written on *Divânü Lugâti't-Türk* and Mahmud of Kashgar” (*Türkiyat Mecmuası*, C. XXI, Spring 2011, pp. 167-231.) It involves 181 abstracts of papers presented at various meetings and published books in Turkey. The papers appear to establish a basis on various disciplines such as language and culture, folk literature, the old Turkish literature, philosophy, economics, theology, music, sociology, biography, criticism and review.

The bibliography on Mahmud of Kashgar and the DLT is incomplete as there are unpublished papers. The bibliography will take a long time to complete due to its richness and diversity of material in language and culture. In this respect it is likely that more and further additions and revisions will be adding over time. Therefore, it is possible to state that this study is on the track of becoming a research in which the shortcomings will be tried to accomplish, where there can be additions of new studies, or in other words, where constant changes and developments can be observed.

Keywords: *Divânü Lugâti't-Türk*, Kâşgarlı Mahmud, Symposium, Presentation, Bibliography.

Giriş

Türk dili ve edebiyatı yanı sıra sosyal bilimlerin kimi alanlarında yeni çalışmaların üretilmesine, çalışmaların tartışılarak değerlendirilmesine ve bilim adamları arasında yüz yüze iletişimin sağlanmasına yönelik olarak kongre, bilgi şöleni adları altında toplantılar düzenlenmektedir. *Divânü Lugâti't-Türk* ve Kâşgarlı Mahmud, bu tür toplantılarda sunulan bildirilerde dolaylı veya doğrudan birçok çalışmaya konu olmuş ve olmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında doğumunun 1000. yılına tekabül eden 2008 yılına kadar doğrudan *Divânü Lugâti't-Türk* ve Kâşgarlı Mahmud üzerine yapılan çalışmaların farklı toplantılarda özel olarak ele alındığı gibi¹ münhasıran *Divân*

---

¹ Bu çalışma için ulaşılabilen ve sunulan bildirilerin de basılı olduğu bu toplantılar arasında şunlar sayılabilir: *I. Türk Dili Bilimsel Kurultayı Bildirileri*, (27-29 Eylül 1972, Ankara); *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildirileri*, (23-28 Eylül 1985, İstanbul); *Türk Kültürü Kongresi Bildirileri* (4-7 Eylül 1988, Ankara); *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, (20-26 Eylül 2004, Ankara); *Uluslararası Osmanlı Öncesi Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu*, (25-27 Nisan 2007, Erzurum).

ve yazarı üzerine toplantılar yapıldığı da görülür². 2008 yılı, “Kâşgarlı Mahmud Yılı” ilan edilmesi sebebiyle birçok bilimsel ve kültürel faaliyetin merkezini belirlemiş, Türk dili ve kültürünün bu değerli kaynağının farklı yönlerinin gün yüzüne çıkmasına vesile olmuştur³.

Divânü Lugâti't-Türk üzerine yapılan çalışmaları içermesi düşünülen bu kaynakça hazırlanırken makaleler gibi bildirilere de ulaşmak önemli bir zaman ve emek gerektirmiştir. Basılı bildirileri temin etmek konusundaki sorunlar halledilebilse de henüz yayımlanmamış bildirilerin temini tam anlamıyla mümkün olmamıştır. Bu konudaki girişimler, söz konusu bildirileri içeren eserlerin yayın aşamasında olması sebebiyle editörlerin haklı çekince yahut hassasiyetleri ile karşılaşmıştır. *Divânü Lugâti't-Türk* ve Kâşgarlı Mahmud kaynakçasının daha uzun müddet tamamlanmaya muhtaç kalacağı ön kabulü sabırlı olmayı telkin etmektedir.⁴

Bildiriler

ABAY, Ali Rıza; FİDAN, Serdal, “Divânü Lugâti't-Türk'te Geçen Türk Aile Yapısına İlişkin Bazı Kavramların Günümüz Anadolu Coğrafyasında da Kullanıldığına Dair Sosyolojik Bir Analiz”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 492-500.

Bu çalışmada, DLT'de geçen ve o dönemin Türk coğrafyasının aile yapısını büyük ölçüde yansıtan bazı kelime ve kavramlardan hareketle dönemin evlenme âdetleri, karı-koca ve kadın-çocuk ilişkileri, akrabalık adlarının hangi şekillerde ve çeşitlilikte görüldüğü belirtilmiştir. Bu bağlamda DLT'deki sekiz bin civarındaki madde başı kelime içinden aile yapısı ve aile ile ilgili kelimeler tespit edilerek bu kelime ve kavramların bugünkü Anadolu coğrafyasında kullanılışları, süreklilikleri, işlevleri, benzerlik ve farklılıkları mukayese edilerek sosyolojik bir analiz yapılmıştır. Çalışmanın bölümleri ise şu şekildedir: *Türk aile yapısı ve Divânü Lugâti't-Türk*, *evlilik ve aile hayatı*, *aile ve çocuk*, *Divânü Lugâti't-Türk'te aile ile ilgili akrabalık terimleri*.

² Divanü Lügati't-Türk Bilgi Şöleni, (7-8 Mayıs 1999, Ankara); “730. Yılında Kutadgu Bilig ve Divanü Lügati't-Türk” Sempozyumu, (Yıldız Teknik Üniversitesi, 21 Mart 2003, İstanbul) örnek gösterilebilir.

³ *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize) ”; *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara) , “Kâşgarlı Mahmud'un Divanü Lügati't-Türk'ü ve Çağdaş Kırgız Dili” gibi.

⁴ Söz konusu bildirilerin künyesi metin içinde yazar adına göre alfabetik sırada geçmektedir.

ADALIOĞLU, Hasan Hüseyin, “XI. Yüzyılda Kâşgar’dan Bağdat’a Türk Dünyası’nın Siyasi Durumu”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 1-16.

Bu çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un yaşadığı XI. yüzyıl Türk-İslam dünyasının siyasi durumu üzerinde durulmuştur. Giriş bölümünde, Kâşgarlı Mahmud’un DLT ‘yi yazma nedeni ve bu amaçla yaptığı seyahatlere değinilmiş, onun Türk dünyasını iyi tanıdığını gösteren Türk dünyası haritası ile ilgili kısa bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde Türkistan’da İslamlaşma faaliyetleri, XI. yüzyılda Türkistan’ın siyasî yapısı ve Karahanlıların Türkistan’da oluşturduğu kültürel muhitten bahsedilmiştir. İkinci bölümde XI. yüzyılda Selçukluların siyasî bir güç hâline gelmesi, Bağdat’taki halifelik merkezi ve halifelerin siyasî konumu ve kültürel faaliyetlere desteği, Abbasi halifelerinin bilim adamlarını himaye etmesi ve Kâşgarlı Mahmud’un *Divânü Lugâti’t-Türk*’ü yazarak takdim ettiği dönemin halifesi Muktedi Bi-emrillah hakkında bilgi verilmiştir. Sonuç bölümünde Kâşgarlı Mahmud’un eserini niçin Bağdat’ta yazdığı ve niçin Abbasi halifesine takdim ettiği, Selçukluların İslam dünyasında sağladığı siyasi istikrarın kültürel gelişmelere yansımaları ve Kâşgarlı Mahmud’un eserini yazmasında bu siyasî istikrarın önemi belirtilmiştir.

AHMEDOV, Toktosun, “Kâşgarlı Mahmud’un Divânü Lugâti’t-Türk’ü ve Çağdaş Kırgız Dili”, *Divânü Lugâti’t-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 96-101.

Çalışmada DLT’nin çağdaş Türk dillerinin ortak yazı hatırası olduğu belirtilmiş, DLT, Kâşgarlı’nın eseri oluşturma sistemi ve eserin içeriği hakkında bilgiler verilmiştir. Çağdaş Kırgız dili üzerinde yapılan çalışmalarda birinci kaynak olan DLT’nin bundan sonraki çalışmalarda da aynı önemini koruyacağına yönelik tespitler yapılmıştır. Araştırmacı çağdaş Kırgız edebî dilindeki kelime ve atasözleriyle DLT’dekileri mukayese ederek Kırgızcanın sözlük içeriğinin gelişim ve değişim özelliklerini tespit etmeye çalışmıştır.

AKAR, Ali, “Divânü Lugâti’t-Türk ile Anadolu Ağızlarındaki Ortak Unsurlar Üzerine Bir Deneme”, *Divânü Lugâti’t-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 106-129.

Çalışmanın başında ağızlar ve ağızların sözlükbilim konusunda yaşanan sorunları gidermedeki rolüne değinilmiştir. Daha sonra yazı dilinde yer almayıp ağızlarda yaşayan 157 kelime Derleme Sözlüğü kaynak gösterilerek şekil ve anlam özellikleri bakımından DLT ile karşılaştırılmıştır. Tablolar vasıtasıyla kelimeler ses değişimi, anlam ve tür bakımından sınıflandırılmış, çalışmanın

sonunda elde edilen veriler maddeler halinde sıralanmıştır. Çıkarılan sonuca göre DLT ile Anadolu ağızlarının birtakım ses değişikliklerine rağmen söz varlığı bakımından büyük oranda uyumluluk gösterdiği ortaya konulmuştur.

AKKOYUNLU, Ziyad, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Bazı Meseleler”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 17-20.

Çalışmada Divânü Lugâti’t-Türk’ün Türkler için önemine değinilmiş, DLT’nin Türkçeyi öğretmek ve Türk kültürünü tanıtmayı amaçladığı belirtilmiştir. Bu sebeple Kâşgarlı’nın eserini Arap sistemine göre yazdığına, herhangi bir konu açıklanırken çeşitli örnekler verildiğine, Kâşgarlı’nın da Türk atasözlerine, şiir parçalarına yer verdiğiğine değinilmiştir. Araştırmacı, DLT’nin genellikle müstensihinden kaynaklanan yanlış okuma, hatalı tercüme, müstensihin kendi tasarrufları ve Kâşgarlı’nın duygusal yaklaşımlarından kaynaklandığı iddia edilen meseleler üzerinde durmuştur.

AKMATALİYEV, Abdıldacan, “Mahmud Kâşgarî”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 21-32.

Çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un hayatı, yaşadığı ve bulunduğu bölgeler, *Divânü Lugâti’t-Türk’ün* yazılış serüveni, eserin niteliği hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmada ayrıca DLT’nin dil bilimi, etnografya ve tarih bilimleri açısından taşıdığı değerden bahsedilmiş, ileri sürülen düşünceleri desteklemek amacıyla DLT’den örnekler verilmiştir. Kâşgarlı Mahmud’un doğum ve ölüm tarihlerine ilişkin verilerle çalışma tamamlanmıştır. Buna göre Kâşgarlı, 1029 yılında doğmuş; 1126’da, yani 97 yaşında vefat etmiştir.

AKTAŞ, Erhan, “Divânü Lugâti’t-Türk’teki ‘tak-’ Sözü Bağlamında Hakas Haycı S.P. Kadışev’in ‘Tahpah’ları”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 696-705.

Çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un da eserinde yer verdiği ve Türk boylarının halk şiiri örnekleri arasında bulunan ‘tak-/tahpah’tan hareketle yakın tarihin önemli destan anlatıcılarından S. P. Kadışev’in yayımlanmış ‘tahpah’ örnekleri şekil ve içerik bakımından incelenmiştir. Araştırmacının verdiği bilgiye göre, Kâşgarlı, tak- kavramına bir şiir ya da anlatı türü olarak değil, tanım kapsamında temas etmiştir. Ancak çalışmada, Hakas tahpahçısının anlatılarına DLT’de belirtilen açıklamalar temel teşkil etmiştir.

AKTAŞ, Hasan, “Global Şiir ve Cinsiyetsizlik Merkezli Olarak Lale Müldür’ün Divânü Lugâti’t-Türk Adlı Eserinde Kimlik Sorunu”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 604-612.

Çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un eserine verdiği adı (Divânü Lugâti’t-Türk) kendisinden on asır sonra aynı şekliyle kullanan Lale Müldür’ün nesir tarzı şiirlerini içeren *Divânü Lugâti’t-Türk* adlı eserinde kimlik meselesi ele alınmıştır. Araştırmacıya göre hem Kâşgarlı hem de Müldür, şiirde arkaikliği esas alan ve modernliğe karşıt bir hareketi anlatan kelimeleri benimseyen şahsiyetlerdir. Burada Kâşgarlı ve Müldür’ün şiire bakış açılarındaki benzerlikten hareket edilerek kimlik unsurunun evrensel şiir temelinde değerlendirilmesi söz konusudur. Araştırmacı hem DLT’den hem de Müldür’ün eserinden verdiği örneklerle ileri sürdüğü fikirleri desteklemiştir.

ALTUNER, Nuran, “Klasik Türk Edebiyatı, Türk Halk Edebiyatı ve Türk Kültür Tarihinin Kaynağı Divânü Lugâti’t-Türk”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 620-629.

Bu çalışmada *Divânü Lugâti’t-Türk*’te, Türk milletinin ve çeşitli Türk boylarının, Türkçenin ve çeşitli kollarının, Türk edebiyatının ve folklorunun, Türk düşüncesinin ve yaşayış tarzının, Türk efsane ve destanlarının verilen örneklere dayanarak tahlili yapılmıştır. *Divânü Lugâti’t-Türk*’te, klasik Türk edebiyatının kaynağı olarak görülen pek çok mazmun vardır. Türk Halk Edebiyatının ilk ürünlerine yine *Divânü Lugâti’t-Türk*’te Kâşgarlı Mahmud tarafından yer verilmiştir. Ayrıca çalışmada XI. asırda halk arasında söylenen halk deyimleri, atasözleri, içtimaî ve ahlaki şiirlerden, koşuklardan, sagulardan, destanlardan alınmış küçüklü, büyüklü parçalar yer almaktadır.

ARSLAN, Fatih, “Sözün Söyleme Dönüşen Yüzü ya da Kâşgarlı Mahmud Söylemi”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 194-199.

Çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un eserinden hareketle yoğun bir söylem ustası olması, sahip olduğu hayal dünyası ve anlatım unsurlarının yoğun anlam yükleri barındırması üzerinde durulmuştur. Bu yönüyle Kâşgarlı, standart bir dil ve anlatımı aşan söylem ustası olarak ortaya çıkmaktadır. Araştırmacı, DLT’den aldığı örneklerden hareketle zengin anlam özelliği gösteren ifadeler üzerinde durmuştur. Anlatım özelliği bakımından Kâşgarlı’nın eğretilmeli yapıları

sıklıkla kullandığını ve bu yapılardan hareketle Kâşgarlı'nın sözünün anlam ve ruh boyutunu aştığını gösteren örneklere yer verilmiştir.

ASKER, Ramiz, “Divânü Lugâti't-Türk İstatistikleri”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 33-44.

Çalışmada ilk olarak DLT'nin ortaya çıkarılışı ve ilk baskısı hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra DLT'nin hangi dile, kaç kez ve kimler tarafından çevrildiğine dair istatistiğe dayalı veriler belirtilmiştir. Buna göre DLT'nin Türkçeye ilk çevirisini Besim Atalay 1939-1943 yıllarında Ankara'da 4 cilt hâlinde gerçekleştirmiştir. Azerbaycan'da 1935-1937'de Sait Halit Hocayev *Divânü Lugât-it-Türk*'ü Azeri Türkçesine çevirmiş; fakat eser basılmamıştır. Sovyet döneminde Divânü Lugâti't-Türk yalnızca Salih Mutallibov tarafından Özbek Türkçesine çevrilmiş, 4 cilt olarak Taşkent'te basılmıştır. Eser daha sonra çeşitli dönemlerde 5 kez Uygur Türkçesine aktarılmıştır. *Divânü Lugâti't-Türk*'ün İngilizce çevirisi Robert Dankoff ve James Kelly tarafından 1982-1985 yıllarında Chicago'da 3 cilt hâlinde gerçekleştirilmiştir. 1997-1998'de Asker Egeubay'ın kaleminden 3 cilt olarak Kazak Türkçesine çevrilmiştir. 2002'de 3 cilt olarak Pekin'de Çinceye çevrilmiştir. Dr. Hüseyin Düzgün *Divânü Lugâti't-Türk*'ü 2004 yılında Tebriz'de Farsça tek cilt hâlinde bastırmıştır. 2005 yılında DLT'nin Türkçe ikinci çevirisi Seçkin Erdi ve Serap Tuğba Yurtsever'ce tek cilt olarak gerçekleştirilmiştir. 2005'te Z.-A. Auezova Almatı'da *Divanü Lûgat-it-Türk*'ü Rusçaya çevirmiştir. Ramiz Asker, DLT'yi Azeri Türkçesine çevirerek 2006 yılında Bakü'de dört cilt hâlinde yayımlamış ve eseri Rusçaya da çevirmiştir.

AŞÇI, Ufuk Deniz, “Kâşgarlı Mahmud'un ve W.Radloff'un Sözlükçülüğü”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 45-58.

Çalışmada Kâşgarlı Mahmud ile W. Radloff, sözlükçülük temelinde; yaşadıkları ve eserlerini oluşturdukları dönem ve içinde buldukları şartlar itibarıyla karşılaştırılmıştır. Araştırmada Kâşgarlı'nın aksine birçok imkâna sahip olan Radloff'un Rus Çarlığı'nın büyük desteğiyle önemli bir eser meydana getirdiği vurgulanmıştır. Radloff'un eserini oluştururken önünde birçok örneğin olduğu, oysa Kâşgarlı'nın DLT'nin telifinde misal kabul edeceği bir eserin olmadığı vurgulanmıştır. Ancak tam aksi yönde zamanının getirmiş olduğu eski şartların zorluğuyla Kâşgarlı'nın DLT'sinin de Radloff'un eserinden (Opit Slovary Tyurkskih Nareçiy/Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi) geri kalır bir yanı olmadığı anlatılmıştır.

ATA, Aysu, “Divânü Lugâti’t-Türk’ün Ortaya Çıkış Nedenlerinden Biri de Kur’an Tercümelere mi?”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 59-68.

Bu çalışma, Kâşgarlı Mahmud’un yetiştiği kültür ve birikimin gereği olan bir bilim dalında değil de Türk milletinin dili üzerinde çalışma sebebinin sorgulamaya dayalıdır. Araştırmada *Divânü Lugâti’t-Türk*’ün Türk diline kazandırıldığı dönemde temel sorunun Arapça ile ilgili olmadığından, eserin derinlemesine incelenmesi yerine sürekli övülmesinin yanlışlığından bahsedilmiştir. Bu bağlamda eserin oluşturulması ve Türkçeye çevrilme sürecine değinilmiş, dönemin siyasi ve sosyal yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca DLT, Firdevsî’nin *Şehname*’si ile karşılaştırılarak çeşitli çıkarımlarda bulunulmuştur. Araştırmacıya göre, Kâşgarlı’nın çeviri işine yabancı olmaması nedeniyle Kur’an tercümelerinin DLT’nin yazılışına vesile olduğu ve Kâşgarlı’nın devlet adamı sorumluluğuyla hareket ettiği için böyle bir eser yazdığı, bir vasiyetname bırakmak istediği vurgulanmıştır.

ATABAY, Batiş, “M. Kaşgarî Sözdüğü-Baba Tildin Közi”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 351-357.

Çalışmada Kâşgarlı’nın *Divânü Lugâti’t-Türk* adlı eseri ile bugünkü Kazakça Sözlük karşılaştırılarak XI. yüzyıldan bugüne ulaşan söz varlığının izleri sürülmüş, DLT’nin bugünkü Kazak Türkçesindeki örneklerine değinilmiştir. Çalışmada DLT ve o dönemin Türkçesi “baba dili” olarak adlandırılarak bugünkü Türk lehçelerinden biri olan Kazak Türkçesi bu baba dilin bir çocuğu olarak nitelendirilmiştir.

AYTAÇ, Ayfer, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Ettirgenlik Eklerinin Kullanımı”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 399-403.

Bu çalışmada *Divânü Lugâti’t-Türk*’te ettirgenlik ekleriyle türetilmiş sözcükler incelenmektedir. Türkçenin tarihsel metinleri incelendiğinde ettirgenlik çatısı için farklı eklerin kullanıldığı görülür. Türkiye Türkçesinde ettirgen çatı için benzer ses özelliklerine sahip sözcüklerde farklı ekler tercih edilebilmektedir. Türkiye Türkçesinde *ak-* eyleminden *akıt-* sözcüğü türetilmesine rağmen benzer ses birim dağılımına sahip olan *bak-* eyleminin ettirgen biçimi *bakıt-* yerine *baktır-* olarak kullanılır. Ancak *Divânü Lugâti’t-Türk*’te *bakıt-* biçimi de kullanılmaktadır. -r- ve -t- ekleri dışında kök ve

gövdelere hangi ekin getirileceği iletmek istenen anlama göre belirlenmektedir. Bu eklerle türetilmiş eylemlerin ses dizimi özelliklerinin incelenmesinin Türkiye Türkçesindeki ettirgenlik eklerinin seçiminin nedenini belirlemede yardımcı olacağı ifade edilmektedir.

AZAR, Birol, “Eski Türk İnanç Sistemi ve Divânü Lugâti’t-Türk”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 147-155.

Çalışmada DLT’nin Türklük bilimi için önemine değinildikten sonra, DLT’deki eski Türk inancına dair veriler ele alınmıştır. Araştırmacı, DLT’nin Türklerin İslamiyeti kabulünden sonra meydana getirilmesine rağmen söz konusu dönemde İslamiyetin Türkler arasında tam manasıyla yerleşmediğini DLT’den hareketle ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bağlamda DLT’den alınan ve eski Türk inanç sisteminin izlerini taşıyan dinî ve mistik unsurlar bu çerçevede değerlendirilmiştir.

BABAŞLI, Memmedali, “Divânü Lugâti’t-Türk’te ve Azerbaycan Folklorunda İşlenen Ortak Atalarsözleri”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 556-564.

DLT’deki atasözleri esas alınarak ortaya konulan bu çalışmada, DLT’nin değeri belirtilerek eserdeki atasözleri üzerine Azerbaycan sahasında yapılan araştırmalardan bahsedilmiştir. Bu çalışmaların temas ettiği konulara dair bilgi veren araştırmacı, çalışmasında DLT’deki atasözleri ile Azerbaycan atasözleri hakkında daha önce üzerinde durulmamış olan fonetik, leksik, yapısal ve semantik unsurlara değinmiştir. Buna göre Divan’da yer verilip Azerbaycan Türkçesinde de kullanılan atasözleri karşılaştırmalı olarak ses, yapı ve anlam bakımından mukayese edilmiştir.

BABAŞOĞLU, İsmayıl, “Mahmud Kaşgarlının Divanında Arğu Adı ve Onun Etimolojisi”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 311-314.

Bu çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un DLT’de bahsettiği boylara değinildikten sonra Argular üzerine yoğunlaşmıştır. Argular ve Argu adının anlamıyla ilgili bazı araştırmacıların düşünceleri ortaya konulmuş, Argu kelimesine verilen manalar irdelenmiştir. Argu adından ve Arguların dil özelliklerinden hareketle birtakım yargılara varılarak köken bilgisi açıklamaları yapılmıştır. Araştırmacı, Argu adına Kâşgarlı Mahmud’un verdiği anlamın

doğru olduğunu belirterek bu adın, “iki çay veya dağ arasındaki şehirlerde yaşayan ahali” anlamına geldiğini belirtmiştir.

BAĞIROV, Adil, “Mahmud Kaşgarî'nin Divânü Lugâti't-Türk Eserindeki Oğuz Boy Adlarının Nahçıvan'daki İzleri”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 735-741.

Bu bildiriye Kâşgarlı Mahmud'un *Divânü Lügati't-Türk* adlı eserindeki Oğuz boyları ve onların Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti arazisindeki izleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir. *Divânü Lügati't-Türk*'te Türk halklarının yer-yurt adları ile beraber, Oğuz boy-kavim adlarına da geniş yer ayrılmış, Oğuzların tarihi, kavim ve boyları, gelenekleri, mühürleri hakkında bilgiler verilmiş ve Oğuzların 22 kavimden oluştuğu vurgulanmıştır. Mahmud Kaşgarî'nin işaret ettiği Oğuz boyları, Avrasya'da büyük bir coğrafi alana yayılmış, Azerbaycan'ın, dolayısıyla Nahçıvan'ın yöresel nüfusu olmuşlardır. Ulu oğuzların bu kavim, boy, nesil adları dağlara, kayalara geçmiş, yaşamış ve günümüze ulaşmıştır. Nahçıvan'da da Oğuz boylarının adı ile bağlı antroponim (kişi adları), etnonim (kavim adları), toponimler (yer adları) bulunmaktadır. Bölgede en çok Salğur, Afşar, Beydili, Bükdüz, Bayat, Beçenek, Karkın, Helec kavimleri, onların boyları ile ilişkili yer-yurt adlarına rastlanmaktadır.

BASKAKOV, Nikolay A., “Karahanlı Türkçesinde Eski Tip Yükleme Üzerine (Kâşgarlı Mahmud'un Divânü Lugâti't-Türk Eseri Esasında)”, *I. Türk Dili Bilimsel Kurultayı Bildirileri*, (27-29 Eylül 1972, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 1975, s. 401-405.

Çalışmada DLT'de yer alıp ekfiil vazifesi gören “ol” şahıs-işaret zamiriyle kurulan cümleler üzerinde durulmuştur. DLT'den alınan örnek cümlelerin yanında çeşitli Türk lehçelerinden alınan benzer yapıdaki cümleler konuya açıklık getirmiştir. Bunun yanında verilen cümle örneklerinde “ol” kelimesi cümleye kattığı anlam yönünden DLT ve Türk lehçeleri arasında karşılaştırılmış, farklılıklar ortaya konulmuştur. Ayrıca çeşitli Türk lehçelerinde yer alan ve “ol” şahıs-işaret zamininin cümleye kattığı anlamı ifade eden başka kelimelere de değinilmiş, örneklerle araştırma desteklenmiştir.

BAYAT, Fuzuli, “Divânü Lügati't Türk'te Tanrıçılık veya Gök Tengri Dini”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 69-80.

Türkçülük ve İslamiyet gibi iki büyük ideolojiyi hedef alması açısından devrine kadar olan bütün yazılı kaynaklardan seçilen *Divânü Lügati't-Türk*,

ansiklopedik bir sözlük olması özelliğiyle Türkolojinin başyapıtı durumundadır. Bu nedenle Kâşgarlı'nın sözlüğünde kültürümüzün bütün katmanları yer aldığı gibi dinî-mitolojik bağlamı kavramlara da geniş yer verilmiştir. Çalışmada DLT'den tespit edilmiş bu kavramların Orta Çağ İslam-Türk dünya görüşüne uyumu araştırılmış, eski Türk dini terminolojisi bağlamında Türk inanç sistemi ortaya konulmuştur. *Divânü Lügâti't-Türk*'ün, Gök Tanrı dini değerler dizisinde sözlü ve yazılı kaynakların bugüne kadar sunmuş olduğu bilgileri doğruladığı, tamamladığı ve teyit ettiği belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada Tanrı adı ve Gök Tengri dini ile ilgili *Divânü Lügâti't-Türk*'te geçen yaklaşık otuz kelime ve deyim incelenmiş Kâşgarlı'nın bu eski Türk dinine İslamiyet'in kuralları bağlamında bakış açısı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BAYAT, Fuzuli, "Divânü Lügâti't-Türk'te 'Tat' Kavramının Tarihi Süreç İçinde Etno-Kültürel Değişimleri", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 726-734.

Bu araştırmada Tat kavramının Türkler arasında kullanılış şekli ve tarihi süreç içinde bu kullanımdaki değişiklikler üzerinde durulmuştur. Buna bağlı olarak çalışma; *Divânü Lügâti't-Türk'te biz-onlar zıtlığı bağlamında yabancı kavramsallaşması, XI. yüzyıldan günümüze kadar yabancı kavramsallaşmasında Tat adının değişim ve dönüşümü, sonuç ve değerlendirme* olmak üzere toplam üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde DLT'den hareketle Türkler ve diğerleri anlayışı etrafında, Türklerde yabancı anlayışı üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde bu yabancı kavramlardan biri olan Tat kavramının kullanılışında uğradığı değişiklik üzerinde durulmuş, Tatların yaşadığı bölgeler gösterilmiştir. Sonuç bölümünde ise, Tat adının Türkler arasında yalnız belli bir etnik gruba verilmediği, kendisinden olmayan, yozlaşan soydaşlarına verilen bir ad olduğu belirtilmiştir.

BAYRAKTAR, Nesrin, "Kâşgarlı Mahmud'da Modern Dil Biliminin İzleri", *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 81-95.

Çalışmada Kâşgarlı Mahmud'un eserinin önemi hakkında genel bilgiler verildikten sonra, bu çalışma kapsamında *Divânü Lügâti't-Türk'te* modern dil biliminin izleri aranarak Kâşgarlı Mahmud'un dil bilimciliği çeşitli örneklerle açıklanmaya çalışılmış, bu manada dil bilimi ile DLT'deki veriler arasında bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Araştırmacıya göre Kâşgarlı, devrinin şartları nispetinde bugün modern dil bilimine kaynaklık edecek önemli ölçütler kullanmıştır. Mesela bilinen türde bir sözlük olmayan DLT'de her kelime için

açıklayıcı örnekler verilmesi sözcüklerin belli bir bağlam içerisinde önem ve değer kazandığını benimseyen bir anlayışın varlığını gösterir. Araştırmacıya göre, dil biliminde bu durumun geçmişi 1960'lı yıllara dayanır. Bu durum, XX. yüzyılın anlayışının, XI. yüzyıl dilcisi tarafından bilinçli ve sistemli bir şekilde kullanıldığını göstermektedir.

BİKTAGİROVA, Zübeyde, “Kâşgarlı Mahmud’un Divânü Lugâti’t-Türk’teki Atasözleri”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 97-102.

Bu çalışmada DLT’deki atasözlerinin Kazan Tatar Türkçesindeki izleri sürülmüştür. Türk dünyasına ait olan her milletin bugünkü folkloründe Kâşgarlı’nın kitabında değerlendirilmiş olan atasözlerinin çoğunun yakın türleri bulunmaktadır. Fakat bazı örneklerin şimdi taşıdıkları anlam, eski manalarından farklıdır. Kâşgarlı’nın eserindeki atasözleri Türk boylarına ait olan bütün lehçelerde bulunduğu gibi Tatar Türkçesinde de vardır. Bu bağlamda Divân’daki atasözleri, Türkiye Türkçesindeki ve Kazan Türkçesindeki ince ayrımlarının ötesinde bütün Türkleri birleştiren kaynakların başında gelmektedir.

BOZ, Erdoğan, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Eylemden Ad ve Sıfat Yapan Ortaçlar”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 332-341.

Bu bildiriye, DLT’de geçen eylemden ad yapan ortaçlar taranmış ve tespit edilen sözcükler ortaçların geldiği çatılara göre tasnif edilmiştir. Araştırmada DLT’de geçen 12 ortacın toplam 378 defa kullanıldığı tespit edilmiştir. 165 kez olmak üzere en çok –{GAn}, en az –{AGAn} ortacı kullanılmış; ortaçların 136 örnekte ad, 242 örnekte sıfat olarak geçmesi sıfat işlevlerinin çokluğunu göstermektedir. Ortaçların çatılarına yönelik dağılıma bakıldığında da en çok etken, en az işteş çatının kullanıldığı görülmüştür. Çalışmanın sonunda ortaçların nesne ve öznelerine göre çatılarına ilişkin bir dağılım tablosu yer almaktadır.

BOZKURT, Fuat, “Divanda Dil ve Dilbilgisi Çözümlemeleri”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 103-106.

Bu yazıda örnekler verilerek yapım, çekim, çatı ekleri yanında kip ve zaman ekleri üzerinde durulmuştur. Çalışmada Kâşgarlı’nın DLT’yi

oluştururken uyguladığı metotlar, dilbilgisi terimlerinin adlandırışında izlediği yol, eserin hazırlanış safhasında Kâşgarlı'nın yaşadığı sıkıntılar hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmada Kâşgarlı'nın başından geçen zorlukların yanında, DLT'yi çevirmek için uğraş veren araştırmacıların (Rifat Bilge, Besim Atalay gibi) yaşadıkları sıkıntılara değinilmiştir. Eserin birebir çevirisinin daha önce yapılması ve tekrara düşme kaygısı nedeniyle araştırmacı, Kâşgarlı'nın verilerini yorumlama ve yeni terimler kullanma yoluna gitmiştir.

BÜYÜKİKİZ, Kadir Kaan, “Divânü Lugâti't-Türk'te Yer Alan Kelimelerin Öğretiminde İzlenen Yol Üzerine Tespitler”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 478-482.

Bildiride Kâşgarlı'nın dil öğretiminde esas aldığı yöntemin özellikleri verilmiştir. Araplara Türkçe öğretmek amacıyla kalem alınan *Divânü Lugâti't-Türk*, bu yönüyle Türkçe öğretimi açısından da önem kazanmaktadır. Kâşgarlı Mahmud, Araplara Türk dilini öğretmek için günlük konuşma dilini esas aldığını dile getirmektedir. Bilindiği gibi Türkçede aynı kelimenin birden fazla anlamı olabilmektedir. Bu durum için Kâşgarlı Mahmud, birden fazla anlamı olan eş sesli kelimeleri, eserinde tüm anlamları ile ayrı ayrı açıklamış; bunu yaparken kelimelerin kullanım alanlarına yönelik örneklerini esas almıştır. Bu çalışmada birden fazla kullanım alanına sahip olan kelimelerin açıklanış biçimi ele alınıp dil öğretimine yönelik tespitlerde bulunulmuştur.

CANPOLAT, Mustafa, “Kâşgarlı Mahmud ve Etimoloji”, *Divânü Lugâti't-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s.19-29.

Kâşgarlı Mahmud'un dilciliği üzerinde durulan çalışmada, Kâşgarlı'nın dilciliğini belirleyen iki temel unsurun varlığına dikkat çekilmiştir. Buna göre Kâşgarlı eserini hazırlarken biri idealist, diğeri pratik olmak üzere iki amaç güdüyordu. Çalışmada Kâşgarlı Mahmud'un yaptığı etimolojik tahlillere göndermede bulunulmuş, yazarın dil hassasiyetine-birtakım eksiklikleri olduğu vurgulansa da-dikkat çekilmiştir. Ayrıca çeşitli örnekler verilerek Kâşgarlı'nın kelimelerin etimolojilerini belirlemede gösterdiği hassasiyet ve uyguladığı metotlar dile getirilmiştir.

CANPOLAT, Mustafa, “Günümüzde Kutadgu Bilig ve Divânü Lugâti't-Türk ”, *Yıldız Teknik Üniversitesi “730. Yılında Kutadgu Bilig ve Divânü Lugâti't-Türk ” Sempozyumu Bildirileri*, (21 Mart 2003), S. 12, Bahar 2003.

CİVELEK, Özlem, “730. Yılında Kutadgu Bilig ve Divânü Lugâti’t-Türk”, *Yıldız Teknik Üniversitesi “730. Yılında Kutadgu Bilig ve Divânü Lugâti’t-Türk” Sempozyumu Bildirileri*, (21 Mart 2003), S. 12, Bahar 2003.

COŞAR, Asiye Mevhibe, “Rize İli Ağızlarında Divânü Lugâti’t-Türk ve Mukaddimetü’l-Edeb İzleri”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 342-350.

Çalışmada *Divânü Lugâti’t-Türk* ve *Mukaddimetü’l-Edeb*’in söz varlığı Rize ili ağızlarının söz varlığıyla mukayese edilmiştir. Araştırmada DLT’nin Besim Atalay çevirisi dizini, *Mukaddimetü’l-Edeb* (ME)’in Nuri Yüce tarafından hazırlanan yayını ve Turgut Günay’ın *Rize İli Ağızları* adlı eserleri esas alınmıştır. Giriş bölümünde DLT, ME, ağızlar ve Rize ili ağızlarından bahsedilerek ağızların dile ait arkaik unsurları barındırmasının öneminden bahsedilmiştir. İnceleme bölümünde ise DLT, ME ve Rize ili ağızları söz varlığı ışığında karşılaştırılmış, elde edilen veriler tablolar hâlinde sunulmuştur.

CUMAGULOV, Çetin, “Kâşgarlı Mahmud’un Divânü Lugâti’t-Türk Adlı Eserindeki Bazı Antroponimlerin Kırgızistan’ın Epigrafik Abidelerinde Yansıması”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 107-114.

Çalışmada XIX. yüzyılın sonunda Talas’ın doğusunda Tereksay ve Kulansay’da bulunan yazıtlar, bu yazıtlar hakkında yapılan ilk çalışmalar hakkında bilgi verilmiş, söz konusu yazıtlarda geçen ifadeler, DLT’deki kullanım özellikleriyle karşılaştırılarak geçmiş dönem dil yadigârları arasında bir kıyaslama yapılmıştır. Çalışmada söz konusu yazıtlara ilişkin fotoğraflara da yer verilmiştir.

ÇAĞATAY, Saadet, “Divânü Lugâti’t-Türk’te İnançla İlgili Sözler”, *I. Türk Dili Bilimsel Kurultayı Bildirileri*, (27-29 Eylül 1972, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 1975, s. 385-392.

Çalışmada Türklerde İslamiyet öncesi görülen inançlardan Şamanizm ve Lamaizm’e ait inanç özelliklerine ve birtakım batıl inanışlara değinilmiştir. DLT İslamiyet inancının Türkler arasında ilk görüldüğü dönemlere ait bir eser olduğu için çalışmada İslami unsurlara ayrı bir yer ayrılmıştır. Buna göre Kâşgarlı, Müslümanlıkla ilgili terimleri kullanırken daha dikkatli davranarak verdiği terimlerle ilgili açıklama yapma ihtiyacı duymuştur. Bunların dışında günümüzde de yaşayan birtakım inanç uygulamalarına verilen adların bugünkü karşılıklarıyla geçmişteki karşılıkları mukayese edilerek açıklanmıştır.

ÇAKAN, Varis, “Kâşgarlı Mahmud’un Soy, Kısaca Hayatı, Eserleri ve Mezarı Üzerine Bir İnceleme”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 27-34.

Bu çalışma görünüşte alt başlıklara ayrılmadan bir bütün olarak algılansa da kendi içinde Kâşgarlı Mahmud’un soy kütüğü, hayatına dair bilgi, Kâşgarlı’nın eserleri ve mezarının bulunduğu bölge ve bu bölgede yapılan arkeolojik çalışmalar hakkında değerlendirmeleri içeren bir araştırmadır. Söz konusu bu bilgiler verilirken yine temel dayanak noktası Kâşgarlı’nın DLT’sidir.

ÇELİK, Ali, “Doğumunun 1000. Yılında Kâşgarlı Mahmud, Divânü Lugâti’t-Türk ve Divânü Lugâti’t-Türk’teki Atasözlerinde Zaman İçinde Görülen Değişiklikler”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 8-16.

Bu çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un ve *Divânü Lugâti’t-Türk*’ün Türk dili, kültürü, edebiyatı ve folkloru açısından önemine değinildikten sonra, DLT’de geçen ve bugüne kadar gelen atasözlerindeki anlam değişiklikleri üzerinde durulmuştur. İncelemeye konu olan atasözlerinin önce DLT’deki şekilleri verilmiş, daha sonra aynı atasözünün bugünkü şekli ve anlamı belirtilmiştir.

ÇELİKBAŞ, Alpaslan, “Divânü Lugâti’t-Türk’ün Türkçe Öğretimindeki Yeri ve Önemi”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 483-490.

Bu bildiriye *Divânü Lugâti’t-Türk*’ün Türkçe öğretimindeki yeri ve önemi incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın başında yabancılara dil öğretimi ve yabancılara Türkçe öğretim yöntemleri açısından *Divânü Lugâti’t-Türk*’ün değerlendirilmesi yapılmış; yabancılara dil öğretiminde aşamalı öğretim, lengüistik metot, tümevarım metodu, sözlükler, kültür aktarımı konuları işlenmiştir. Ayrıca iki dillilik kavramının *Divânü Lugâti’t-Türk* ile bağlantısı açıklanmıştır. Daha sonra *Divânü Lugâti’t-Türk*, Türkçe öğretim ilkeleri açısından değerlendirilmiştir. Araştırmacıya göre, Kâşgarlı Mahmud, motivasyon sağlama, bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa, somuttan soyuta ilkeleri ışığında çok sayıda örneğe başvurarak modern öğretim tekniklerini denemiştir.

ÇETİN, Altan, “Kâşgarlı Mahmud’dan Yararlanan Bir Memlûk Tarihçisinin Oğuzlar’a Dair Verdiği Bilgiler”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 115-122.

Çalışmada Memlûk müelliflerinin en önde gelen simalarından birisi, tarihçiliğinin yanı sıra İslamî ilimlerde de yed-i tûlâ sahibi, Türk asıllı tarihçi el-Aynî (1361/ 1451)’nin Kâşgarlı’dan hareketle sunduğu Oğuzlara dair bilgiler yer almaktadır. Bu bağlamda el-Aynî’nin Oğuzlar’a dair verdiği bilgilerle ilgili bölüm Türkçeye aktarılmış ve söz konusu eserin ilgili bölümünün Kâşgarlı Mahmud’dan alınmış olduğu, gerekçeleriyle ortaya konularak bir değerlendirilme yapılmıştır.

ÇEVİK, Bülent, “Kâşgarlı Mahmud’a Göre Eğitim ve Öğretim”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 460-468.

Kâşgarlı’nın DLT’deki verilerine göre eserin eğitim, öğretim açısından önemi üzerinde duran araştırmada, aynı zamanda Kâşgarlı’nın gözüyle dönemin eğitim ve öğretim anlayışı sunulmuştur. Çalışma DLT ve Kâşgarlı’nın önemi ile ilgili genel bilgilerin verildiği giriş bölümünün dışında, *Divan’da geçen eğitim ve öğretimle ilgili maddeler, eğitim ve öğretim yöntemleri ile ilgili atasözleri, öğrenmek, bilgi ve bilgelikle ilgili atasözleri ve tembellikle ilgili atasözleri* olmak üzere toplam dört bölümden oluşmaktadır.

ÇINAR, Aliye, “Divânü Lugâti’t-Türk’te ‘Bilge’ Kavramı”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 116-119.

Çalışma giriş, bilge kavramı ve sonuç başlıkları altında ele alınmıştır. Giriş bölümünde DLT ve Kâşgarlı Mahmud hakkında genel bilgi verildikten sonra, *bilge kavramı* başlığı altında hikmet ve bilgelige dair DLT’de geçen ifadeler yer verilmiştir. Bilgelige dair kelimelerin taşıdığı anlamlar üzerinde açıklamalar yapılmıştır. Sonuç kısmında da DLT’deki bilgelik kavramından hangi anlamların çıkarılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

ÇİFÇİ, Musa, “Kâşgarlı Mahmud’un Dil Öğretim Yöntemi Üzerine”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, (20-26 Eylül 2004, Ankara), C. I, TDK Yayınları, Ankara 2004, s. 581-596.

Çalışma giriş, *Kâşgarlı Mahmud’un hayatı, gramer öğretiminin ikinci dil öğretimindeki yeri, kültür ve ikinci dil öğretimi, motivasyon ve ikinci dil öğretimi, tümevarım yöntemi ve sonuç* olmak üzere yedi bölümden

oluşmaktadır. Çalışmanın giriş ve birinci bölümünde DLT ve Kâşgarlı Mahmud'un hayatı, dilciliği, âlim yönü hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde gramer öğretimi ve ikinci dil öğretimi üzerinde durulmuş, bu durumun DLT'deki izleri sürülmüş, örnekleri belirtilmiştir. Kültür ve ikinci dil öğretimi adlı bölümde, kültürün tanımı yapılmış, ikinci dil öğretimine değinilmiş, yine DLT'deki verilerde bu hususların örnekleri tespit edilmiştir. Dördüncü bölümde motivasyon konusu işlenmiş, Kâşgarlı'nın motivasyon kaynaklarını iyi bildiği ve bu kaynakları eserinde etkili bir şekilde kullandığı vurgulanmıştır. Tümevarım yönteminin anlatıldığı bölümde de bu yöntemin DLT'deki örneklerine değinilmiş, sonuç bölümündeki genel değerlendirmelerle çalışma tamamlanmıştır.

ÇİTGEZ, Muhammed, "Kâşgarlı Mahmud'un İlk Türk Dünyası Haritasına Adbilimsel Bir Yaklaşım", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 54-62.

Bu çalışma, şimdiye kadar üzerinde pek durulmayan Kâşgarlı Mahmud'a ait Türk Dünyası haritasındaki yer adlarından ziyade söz konusu haritadaki renklerin, adbilimsel olarak haritaya ne derece ve nasıl yansıdığını göstermektedir. Araştırmacı, DLT ve Kâşgarlı Mahmud hakkında genel bilgiler verdikten sonra adbilim konusuna değinmiştir. Asıl inceleme bölümü altı alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlar; *dağ adları bilimi açısından ilk Türk dünyası haritası, deniz adları bilimi açısından ilk Türk dünyası haritası, ırmak adları bilimi açısından ilk Türk dünyası haritası, yerleşim yerlerinin gösterimi bakımından ilk Türk dünyası haritası, sınırların gösterimi bakımından ilk Türk dünyası haritası, yönlerin gösterilişi bakımından ilk Türk dünyası haritası* şeklindedir.

ÇOBAN, Hacı, "Divânü Lugâti't-Türk'ün Yazıldığı Dönemde Bağdat'da Türklerin Etkinliği", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 45-53.

Bu çalışmada, kaynaklarda DLT'nin bir bölümünün yazıldığı veya halifeye sunulduğu yer olarak tarif edilen Bağdat'ta, eserin yazıldığı döneme kadar geçen süreçte Türklerin sürekli artan bir etkinliğinin olduğu, dolayısıyla söz konusu bölgedekilerin Türkçe öğrenme ihtiyacı içinde oldukları ileri sürülmüştür. Bu durum Kâşgarlı Mahmud'un eserini ortaya koyabilmesi için gerekli olan şartları doğurmuştur. Ayrıca bu çalışmada, o dönem Bağdat'taki siyasi atmosfer ve halifelik makamına gelenler ve bölgedeki Türkler hakkında bilgi verilmiştir.

ÇOBANOĞLU, Özkul, “Divânü Lugâti’t-Türk’te ‘Türk’ ve ‘Öteki’ Kavramsallaştırmaları Üzerine Tespitler”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 123-127.

Çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un eserinde yer alan “Türk” ve “Öteki” kavramsallaştırmaları üzerinde tespitler yapılarak bu tespitler “milliyetçilik” ve “ulusal kimlik” bağlamlarında değerlendirilmiştir. Burada her şeyden önce, kendisini çevresinde yaşayan topluluklardan daha aşağıda ve önemsiz gören bir toplumun başta kültürel anlamda olmak üzere, uzun süreli hayatta kalmasının düşünülmeceği gerçeğine işaret edilmiştir. Araştırmada Kâşgarlı’nın Türkçe bilmeyi, Türklüğün ve Türkleşmenin en önemli ölçüsü olarak kabul ettiği ve buna bağlı olarak da Türkçeyi öğretme amacı taşıdığı dile getirilmiştir.

DALKILIÇ, Bayram, “Kâşgarlı Mahmud’a Göre Din Dilinin Mantığı ve Algılanması”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 139-146.

Çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un din dilinin anlamı ve algılanmasına dair yaptığı değerlendirmeler üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda çalışma; *kavram olarak din, inanç, dil ve Türk kelimelerinin ilahi yönü, Türkçe kelimelerin telaffuz ve kullanımının din dili olarak Kur’an dili ile doğrulanması ve desteklenmesi, din dili Kur’an’ın bazı kelimelerinin Türkler yanında telaffuzu, tanrı kavramı ve sıfatları bakımından din dili, Türklerin din ve inanç bağlamında kullandıkları kavram ve algı örnekleri* adlı bölümlerden oluşmaktadır.

DEMİR, Celal, “Divânü Lugâti’t-Türk’e Göre Kaybettiğimiz Kelimeler ve Kavramlar”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 595-603.

Bildiride Kâşgarlı Mahmud’un Divân’da yer verdiği ve bugün Türkiye Türkçesinde yaşamayan kelime ve kavramlar üzerinde durulmaktadır. Bunlardan bazıları, yaşama alanını kaybedip yerini yeni kelime ve kavramlara bırakan, bazıları da kavram olarak varlığını sürdüren ancak kelime karşılığı unutulmuş sözcüklerdir. Çalışma bu açıdan 6 ana başlığa ayrılmış, her bir başlıkta ilgili örnekler verilmiştir. Tespit edilen 100 civarında kelimenin semantik alt yapıları, kültürel dayanakları ve bu kelimelerin dilimize kazandırılması yönündeki düşünceler değerlendirilmiştir.

DİLÇİN, Cem, “XI. Yüzyıl Türk Şiiri ve Aruz”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 129-140.

Bu araştırmada, Karahanlı Türkçesi eserlerinden *Kutadgu Bilig*, *Divânü Lugâti't-Türk* ve *Atebetü'l-Hakayık*'taki manzum parçalarda uygulanan aruz ve özellikle “med” kuralı üzerinde durulmuştur. Bunun yanında anılan eserlerden birkaç asır sonra yazılan yapıtlardan bazılarında med ve imale kuralının uygulanışı hakkında bilgi verilmiştir. Bu manada med konusunun XI. yüzyıl Türk şiirindeki kullanımıyla ilgili bilgilerin pekişmesi amacıyla meddin günümüze kadar uzanan, aruz vezninin kullanım süreci içindeki yerine de ana çizgileriyle değinilmiştir.

DİNÇER, Aslıhan, “Divânü Lugâti't-Türk'te Yemek Adları”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 141-152.

Türklerin tarihte ve günümüzde yedikleri yemekler ve bunlara verdikleri adlarla ilgili bugüne kadar müstakil çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca Kâşgarlı Mahmud'un verdiği bilgilerden hareketle XI. yüzyılda Türklerin ne yediklerine dair kimi çalışmalara da rastlanmaktadır. Bu çalışmada daha öncekilerden farklı olarak Kâşgarlı Mahmud'un sözlüğünde geçen yemek adları, ad bilim ve anlam bilim açısından incelenerek yemek adlarının nereden geldiği üzerinde durulmuştur. Ayrıca “mün öp-“ ya da “münle-“, “mengile-“, “balıksa-” vb. gibi yemek adlarıyla kurulmuş fiiller de incelemeye konu edilmiş, bu fiillerin ve yemek adlarının bugün Türkiye Türkçesinde, ağızlarda, tarihî ve yaşayan lehçelerde izleri sürülerek karşılaştırmalı bir inceleme yapılmıştır.

DOĞAN, Ahmet, “Sözlük Hazırlama Tekniği Açısından Divânü Lugâti't-Türk: Biçim ve Muhteva”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 226-242.

Çalışmada DLT, sözlük hazırlama tekniği açısından incelenerek eserin biçim ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda çalışma, *Divânü Lugâti't-Türk'te uygulanan sözlük hazırlama tekniği: Biçim ve Divânü Lugâti't-Türk'te muhteva* olmak üzere iki başlıktan oluşmaktadır. İkinci bölüm ise kendi içinde *Türk boyları ve oymakları, efsaneler, destan parçaları, inanma, çocuk oyunu, halk hekimliği, takvim bilgisi, coğrafya ve gelenek-görenek* adlı bölümlere ayrılarak incelenmiştir.

DRYGA, İryna, “Karaycanın Trakay Ağzında Divânü Lugâti’t-Türk’ten Leksikler (14.-15. Yüzyıl Kırım Türkçesi Rekonstrüksiyonuna Katkı)”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 315-322.

Çalışmada, araştırmacının 2006–2008 yılları arasında gerçekleştirdiği saha araştırmalarından elde ettiği verilere dayanılarak Karaycanın Kırım ve Trakay ağızları ile DLT’deki bazı leksik unsurlara bakarak XIV. yüzyıl sonu ile XV. yüzyıl başında Kırım’da kullanılan Türk diliyle ilgili veriler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada Karayca ve ağızlarına değinildikten sonra söz konusu ağızlardan elde edilen dil malzemesi ile DLT’deki söz varlığı tablolar hâlinde karşılaştırılmıştır.

DUVARCI, Ayşe, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Kadın Terminolojisinin Değerlendirilmesi”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 516-526.

Çalışmanın giriş bölümünde *Divânü Lugâti’t-Türk* ve Kâşgarlı Mahmud’a dair genel bilgilere yer verilerek Kâşgarlı Mahmud’un ve DLT’nin Türk dili ve kültürü açısından taşıdığı değer vurgulanmıştır. Çalışmada DLT’de kadın dünyasını tanıtan kelimelerden yola çıkılarak XI. yüzyıldaki Türk kadınının hayatın hangi alanlarında, nasıl var olduğu, toplumsal yaşamdaki rolü, kültürel sahadaki yeri, kadının ifade edilme biçimleri sorgulanmış, eserde tespit edilen verilerle kadının yeri gösterilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışma; *kadına verilen isimler, kadına göre akrabalık isimleri, evlilik kurumu ve kadın, kadın ve çocuk, kadın giyim kuşama ve süslenme malzemeleri, kadınla ilgili yiyecekler, kadının yaptığı işler, atasözlerinde kadın olmak üzere toplam sekiz bölümden meydana gelmektedir.*

EGEWBAYEV, Askar, “Eski Türk Edebiyatı Mirasındaki Mitolojik ve Halk Kültürleri ile İlgili Akımlar, Tarihî ve Toponomik Efsaneler, Adlandırmalar”, *Divânü Lugâti’t-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 62-71.

Araştırmacı, Oğuz Kağan destanı, Bozkurt destanı gibi Türk tarihine ve edebiyatına ışık tutan kültürel değerlerden örnekler vererek daha sonraki dönemlerde oluşturulan *Divânü Lugâti’t-Türk* (DLT), *Kutadgu Bilig* (KB), *Atebetü’l-Hakayık* (ABH) gibi eserlerde görülen benzer dinî mitolojik ve efsanevî motiflere değinmiştir. Ayrıca bu eserlerden örnekler vererek mukayeseli bir açıklama yapılmış, misallerin birbirine olan yakınlığıyla güçlü bir kültürün izi sürülmeye çalışılmıştır. Günümüzde kullanılan birçok mitolojik,

efsanevî, dinî motifin o dönemlerden yadigâr olduğunu belirten yazar, başta Kâşgarlı'nın DLT'si olmak üzere KB, ABH gibi eserlerin önemini vurgulanmıştır.

EKBERZADE, Şahmar, “Divânü Lugâti't-Türk ve Türk Maneviyatı”, *Divânü Lugâti't-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 57-61.

Çalışmanın girişinde Kâşgarlı ve eserinin önemine vurgu yapılarak DLT'nin Türk milletinin ve Türk dilinin maneviyat sarayı ve benlik haritası olduğu belirtilmiştir. Türk diline yerleşen ve kullanımı yaygınlaşan yabancı kelimelerin yerine temelini DLT'den alan Türkçe kelimelerin kullanılmasının gereği savunulmuş, Kâşgarlı'ya dayanarak verilen örneklerle bu duruma açıklık getirilmiştir. Ayrıca yanlış kullanılan Türkçe kelimeler DLT'den hareketle doğru şekil ve anlamlarıyla verilmiştir.

EKER, Süer, “Divânü Lugâti't-Türk'te İranlı Kavramı”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 153-170.

Türk ve İran halklarının Avrasya coğrafyasındaki uzun süreli ortak yaşamı, dilbilimsel ve kültürel yakınlaşmalar ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada, *Divânü Lugâti't-Türk'te “İranlı”* olgusu ele alınarak Türk-İran ortak yaşamıyla ilgili “Tat, Tacik, Turan” gibi bazı terminolojik kavramlar tartışılmıştır. Çalışmada İran-Turan mücadelesinin anlatıldığı *Şehname*, destanlar dönemi Türk-İran ilişkilerinin ana kaynağı olarak gösterilmiştir. Çalışma kendi içinde giriş, *Kâşgarlı'nın gayri-Türk unsurlara yönelik tutum ve düşünceleri*, *İranlı kavramı*, *DLT'de İranlı kavramı* ve sonuç olmak üzere toplam beş bölümden oluşmaktadır.

EKER, Süer, “Kâşgarlı Mahmud ve Ses Bilgisi”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 323-331.

Yazar bu çalışmada *Divânü Lügâti't-Türk*'ün Türk dil biliminin ‘sesbilgisi’ düzeyinde XI. yüzyılda gelişmiş bilgi birikimini gösteren seçkin bir örnek olduğunu belirtmiştir. Çağını değil, çağları aşan üstün nitelikli bir bilim adamının alan çalışmasına, özgün kaynaklara, gözlem ve birikime dayalı karşılaştırmalı yöntemle kaleme aldığı eserinde yer alan bilgi ve bulguların modern dönemlerde de Türk dilinin ses sistemlerinin tarihsel gelişimine ışık tuttuğunu ve Kâşgarlı'nın ilk Türk fonetikçisi olduğunu söyler. Türkçenin ses birimlerini, altsesbirimlerini, morfofonetik eklenmelerdeki gelişmeleri ilk kez gören bilim adamı olan, Türkçe deşikeler arasındaki ses bilgisel ayrımlara ünlü

ve ünsüz envanterindeki farklılıklara, sesbirimlerin ve altsesbirimlerin işlevleri vb. pek çok fonetik soruna temas eden Kâşgarlı'nın, modern dilbilimin ölçülerini kullandığı belirtilmiştir. Yazar, Kâşgarlı Mahmud'un verdiği bilgilerden hareketle, XI. yüzyılda Türk fonetikçiliğinin vardığı düzeyi; sunulan örnekler ve varılan sonuçlardan hareketle değerlendirmiştir.

EKREM, Erkin, "Karahanlı Devleti'nin Adı Meselesi", *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 171-194.

Bu çalışmada, Karahanlı adının manası üzerine daha önce ileri sürülen görüşlere yer verilmiş, bu bağlamda, Karahanlı Devleti'nin kurucu soyunun, daha önce tanrıdan kut almış Göktürk veya Uygur devleti kurucu boyundan olmayan, yani "resmî soylu nesilden gelmeyen" diğer bir Türk boyu olduğu, özellikle Oğuz kavimlerinden birisi tarafından kurulmuş olabileceği iddia edilmiş, çeşitli verilerle bu düşünce desteklenmeye çalışılmıştır. Bu manada çalışma, *Kara Han veya Kara Hakan, Çin kaynaklarında Karahanlı Devleti'nin adı, Kitaylar ve Kara Kitaylar, kara kelimesi ve Karahanlı Devleti'nin adı* şeklinde bölümlere ayrılmıştır.

ELCİL, Fatih, "XI. Yüzyılda Bağdat ve Çevresinde Kültür-Sanat Faaliyetlerine Bir Bakış", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 41-44.

Bu çalışmada DLT'nin yazıldığı dönem olan XI. asırdaki Bağdat ve çevresi siyasî atmosferiyle birlikte ele alınmış, söz konusu bölgedeki hâkimiyet mücadelelerinden bahsedilmiş, bu dönemde ortaya konulan kültür ve sanat eserlerine değinilmiştir. Araştırmacı, ortaya koyduğu verilerle DLT'nin bir bölümünün yazıldığı ve halifeye sunulduğu yer olan Bağdat'ın o dönemdeki fotoğrafını gözler önüne sermiştir.

EMET, Erkin, "Divanü Lügati't-Türk ve Uygur Ağızları", *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 195-204.

Bu bildiride *Divânü Lugâti't-Türk*'teki kelimelerle çağdaş Uygur Türkçesi ağzlarındaki bazı kelimeler karşılaştırılmış, *Divânü Lugâti't-Türk*'ün yazıldığı dönemdeki Uygur ağzlarındaki kelimelerin bugünkü çağdaş Uygur Türkçesine gelinceye kadar geçen süre içerisindeki ses ve anlam bakımından değişiklik ve benzerlikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada Divân'daki kelimeler ağırlıklı olarak Doğu Türkistan Uygur ağzlarındaki

kelimelerle karşılaştırılmıştır. Böylece tarihte dünya Türklüğünün kültür merkezi olan Kâşgar'da konuşulan Uygur Türkçesinin söz varlığının ve Doğu Türkistan Uygur ağızlarındaki kelimelerin ses ve anlam bakımından benzerlik ve değişiklikleri belirtilmiştir.

EMET, Erkin, “Doğumunun 1000. Yılında Kâşgarlı Mahmud’un Türkoloji’deki Yeri ve Onunla İlgili Yapılan Çalışmalar”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 64-75.

Bu bildiriye Türk Dünyasında ve dünyanın çeşitli ülkelerinde Kâşgarlı Mahmud ve eseri *Divânü Lugâti’t-Türk* ile ilgili çalışmalar incelenerek bu eserin Türkoloji ilmindeki yeri ve bu eserin Türk Dünyası için ifade ettiği değer anlatılmaya çalışılmıştır. Yazar çalışmasında *Divânü Lugâti’t-Türk*’ten hareketle eserin yazılış sebebi üzerinde durmuş, çeşitli dil ve lehçelere yapılan çevirilerini tanıtmış, Türk Dünyasında *Divânü Lugâti’t-Türk*’ün halka ulaşması için çaba sarfeden Kutluk Şavki, İsmail Damollam, Ahmet Ziyaî, Halit Said Hocayev gibi şahsiyetleri anmıştır. Son olarak DLT üzerinde yapılan bazı dil ve edebiyat çalışmalarının değerlendirilmesine yer verilmiştir.

ERASLAN, Kemal, “Sözlük Çalışmalarında Divanü Lügati’t -Türk’ün Önemi”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 205-206.

Çalışmada *Divânü Lugâti’t-Türk*’ün XI. yüzyıl Orta Asya Türk Dünyasının sosyal ve kültürel hayatına, çeşitli Türk lehçe ve şivelerine ışık tutan değerli bir kaynak oluşu, Orta Asya Türk lehçe ve şivelerinin dil özelliklerini yansıtmaması, bugün birçok Türk lehçe ve şivelerinde unutulmuş olan sözlerin derlenmiş şeklini barındırması ve bilhassa etimoloji çalışmalarında, yapısında tereddüt edilen bazı kelime ve ekler hakkında aydınlatıcı bilgiler veren bir hüviyette olması üzerinde durulmuştur.

ERBAY, Fatih, “Divânü Lügâti’t-Türk’teki Tek Heceli Fiillerin Çağatay Türkçesiyle Artzamanlı Olarak Karşılaştırılması”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 404-412.

Bu çalışmada, öncelikle *Divânü Lügâti’t-Türk*’te yer alan tek heceli fiiller anlamlarıyla tespit edilmiştir. Daha sonra tespit edilen bu fiiller Çağatay Türkçesi sözlüklerinde yer alan şekilleriyle artzamanlı olarak karşılaştırılmış, bu karşılaştırmalar tablolar halinde metinde verilmiştir. Bu sayede, tek heceli fiillerin *Divânü Lügâti’t-Türk*’ten Çağatay Türkçesine kadar ne gibi ses, şekil ve

anlam değişikliklerine uğradıkları belirlenmiştir. Buna göre; Dîvan’da yer alan tek heceli 354 fiilden 202 tanesi kalın, 152 tanesi ince sıradandır. Bu 354 fiilin 73 tanesi Çağatay Türkçesine ait sözlüklerde yer almamaktadır. 6 fiil de Çağatay Türkçesi’nde ses değişiklikleri ile mevcuttur.

ERCİLASUN, Ahmet Bican, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Ünlü Uzunluklarıyla İlgili Kayıtlar”, *Divânü Lugâti’t-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 51-54.

Çalışmada önce DLT’deki ünlü uzunluklarıyla ilgili en geniş araştırma olan James Kelly’nin *Remarks on Kasgari’s Phonology* adlı eseri kısaca tanıtılarak Kâşgarlı’nın ünlü uzunluklarını göstermek için kullandığı sistem örneklerle açıklanmıştır. Bu noktadan hareketle Kâşgarlı’nın ünlü uzunluklarına dair kayıtları üç başlık altında toplanmıştır: *başlıklar, uzunlukla ilgili açıklamalar, örnekler gerektirdikçe yapılan açıklamalar*. Ayrıca Kâşgarlı’dan alınan kelimelerin aslının uzun ünlü ihtiva ettiği, Kâşgarlı döneminde kısaltmaya yönelik baskın bir eğilim olduğu belirtilmiştir.

ERCİLASUN, Ahmet Bican, “Kâşgarlı Mahmud’un Muzipliği”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 237-242.

Çalışmada bugüne kadar Kâşgarlı Mahmud’un üzerinde durulmayan bir yönü olan şakacı ve muzip oluşuna dikkat çekilmiştir. Bu manada önce muzip kelimesinin Türkçedeki anlamları üzerinde değerlendirmelerde bulunulmuş, DLT’de muziplik ifade eden “kül-“, “kültür-“, “külüş“, “külünç” gibi kelimelerden hareketle Kâşgarlı’nın mizahi yönünü yansıtan örneklere yer verilmiştir. Araştırmacıya göre doğrudan mizahla ilgili olmasa da birçok yerde Kâşgarlı, kullandığı ifadelerle muziplik yapmıştır.

ERCİLASUN, Bilge, “Divânü Lugâti’t-Türk’ten Modern Edebiyata”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 207-236.

Bu bildiride DLT’nin içerdiği edebî malzeme modern edebiyatçı gözüyle ele alınarak incelenmiştir. Çalışmada *Divânü Lugâti’t-Türk*, Türk Edebiyatının ilk eserlerinden birisi kabul edilerek bu kitapta, günümüze kaynaklık edecek pek çok malzemenin olduğu, dolayısıyla bugünün edebiyatçılarının, eserlerini meydana getirirken *Divânü Lugâti’t-Türk*’ten faydalanabilecekleri belirtilmiştir. Bu çalışmada DLT’nin edebî ve estetik zenginliği birkaç başlık altında toplanmıştır; *dilin zenginliği, tabiat tasvirleri, işlenen temalar ve hayata bakış*.

EREN, Abdullah, “Divânü Lugâti’t-Türk’ün Manzum Parçalarında Tabiatla İlgili Benzetmeler”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 200-206.

Çalışmada bir dilin gelişmişliği ve zengin ifade gücünü ortaya koymada söz sanatlarının önemine değinildikten sonra, DLT’deki manzum parçalarda yer alan benzetme unsurları üzerinde durulmuştur. Burada tabiata dair benzetmeler çalışmanın önemli bir boyutunu meydana getirmektedir. Tabiat ile ilgili benzetme durumu kozmik unsurlar, zamana dayalı unsurlar, su ile ilgili unsurlar, toprakla ilgili unsurlar, ateşe dair unsurlar, bitkiler ve hayvanlar temelinde değerlendirilmiştir.

ESİR, Hasan Ali, “Divânü Lugâti’t-Türk’te ve Divan Şiirinde Türk İmajı”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 527-535.

Çalışmada önce *Türk* kelimesinin anlamları üzerinde durulmuş, Orhun yazıtları ile DLT arasında bağlantı kurularak kelimenin kullanım alanı belirtilmiştir. Daha sonra divan şiirinde *Türk* kelimesinin kullanımına değinen araştırmacı, örnek beyitlerle konuya açıklık getirmiştir. Buradan hareketle *Türk* kelimesinin DLT ve divan şiirindeki anlamları ve kullanım özellikleri mukayeseli olarak ortaya konulmuştur. Çalışmada ayrıca *Türk* kelimesiyle ilgili olan ve bu kelimenin yerine kullanılan diğer kelimelerden de bahsedilmiş ve *Türk* imajı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

FAZILOV, Ergaş İ., “Mahmud Kaşgariy Divan’ı Naşrlarını Kıyasî Tadvik Etiş Tacribasi (Kâşgarlı Mahmud’un Divan Yayınlarını Mukayeseli Olarak İnceleme Denemesi)”, *I. Türk Dili Bilimsel Kurultayı Bildirileri*, (27-29 Eylül 1972, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 1975, s. 457-463.

Çalışmada önce Kâşgarlı Mahmud ile DLT’nin Türk dili ve Türk kültürü bakımından önemine değinilmiş, daha sonra Kilisli Rifat Bilge’den başlayarak Carl Brockelmann, Besim Atalay, Salih Muttalibov gibi isimlere ve bunların yapmış oldukları DLT’nin yayınları hakkında bilgiler verilmiştir. Aktarılan bilgiler, çevirilerdeki kelimeleri çeşitli açılardan gruplandırarak mukayese etme şeklinde olmuştur.

GARİPER, Cafer; KÜÇÜKCOŞKUN, Yasemin, “Orhun Abidelerinden Divânü Lugâti’t-Türk’e Kolektif Bilincin İnşası ve Sürekliliği”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 243-250.

Bu çalışmada, millet ve dil bilinci çerçevesinde Türkçenin erken dönem eserleri olan Orhun abidelerinden *Divânü Lugâti't-Türk*'e uzanan çizgide millet varlığını birlikte duyuş ve düşünüş çerçevesinde inşa etme ve ona süreklilik kazandırma çabaları değerlendirilmiştir. Buna göre dil, bir insan topluluğuna bütünlük kazandıran, ona ortak kimlik veren temel unsurlardan biridir. Eş zamanlı olarak anlaşmayı sağlayan bir aracı olmanın yanında dil, duygu ve düşüncüyü art zamanlı olarak taşıyan, sonraki nesillere ulaştıran bir yapıya sahip olmasıyla da bir görev üstlenir.

GAYIBOV, Seyran, “Divânü Lugâti't-Türk'te Töre”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 635-642.

Bildiride DLT'de “töre” kelimesinin anlamı ve arka planı üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Türklerdeki töre anlayışı, bu konuyla ilgili yapılan araştırmalar ve ileri sürülen fikirlere değinilmiş, DLT'deki töre kavramı içinde değerlendirilebilecek kelimeler üzerinden Kâşgarlı'nın, dolayısıyla XI. yüzyıl Türk Dünyasının bu konudaki yaklaşımı ortaya konulmuştur.

GENCAN, Tahir Nejat, “Divânü Lugâti't-Türk'te Türkçülük ve Öz Türkçe Sevgisi”, *I. Türk Dili Bilimsel Kurultayı Bildirileri*, (27-29 Eylül 1972, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 1975, s. 475-479.

Çalışmada eserin yazıldığı dönemde Arapçanın etkinliği ve bu etkinliğin İslamiyet'i kabul ettikleri için Türkler arasında da meydana gelmesine değinilerek doğuda Arapçanın; batıda da Latincenin dışında başka bir dilin varlığının neredeyse kabul edilmediği bir dönemde Kâşgarlı Mahmud'un Türkçülük ve öz Türkçe sevgisi doğrultusunda zor bir işe girişmesi anlatılmıştır. DLT'den alınan ve Kâşgarlı Mahmud'un Türkü, Türkçeyi öne çıkardığı bölümlere çalışmada yer verilerek konuya açıklık getirilmiştir.

GENÇ, Reşat, “Kâşgarlıdan Anadolu'ya Uzanan Kültür Değerlerimiz”, *Divânü Lugâti't-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 7-9.

Çalışmada, *Divânü Lugâti't-Türk*'ün içerdiği gelenek ve kültürel değerlerin varlığına Anadolu'da rastlamanın kaçınılmaz bir durum olduğu çeşitli örnekler verilerek pekiştirilmiştir. Aile ve akrabalık terimlerinde, oyun şekillerinde ve adlarında, hastalık ve hekimlikle ilgili ifadelerde, müzik konusunda, hediye ve hediye anlamlı kelimelere dair birçok unsura günümüz Anadolu coğrafyasında rastlanacağı belirtilmiştir. Araştırmacıya göre Kâşgarlı Mahmud'un eserinde dile getirdiği her şeyi Oğuzlar Anadolu'ya getirmiştir. Bu

durum da geçmişten bugüne uzanan zengin bir kültürün varlığına işaret etmektedir.

GENÇBOYACI, Melek, “Ali Emirî Efendi ve Divânü Lugâti’t-Türk”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 251-260.

Bu çalışmada Ali Emirî Efendi’nin hayatı ve okuma yazmaya verdiği değer üzerinde durulmuş, Ali Emirî’nin DLT’ye ulaşma süreci ele alınmıştır. Buna göre Ali Emirî, çocukluğundan beri kitap okumaya ve toplamaya başlamış, çalışma hayatı memuriyetlerde geçmiştir. Osmanlı coğrafyasının çeşitli bölgelerinde görevi gereği gittiği her yerden kitap toplamış, parasının yetmediği veya sahibi satmadığı için alamadığı kitapları istinsah etmiş, bir kitaba ulaşmak için tayinini bile çıkartarak o kitaba ulaşmış biriydi. Edebiyatçı, şair, tarihçi ve gazeteci olarak ilim âlemine birçok eser kazandırmış, 1916 yılında Feyzullah Efendi Medresesi’nde Millet Kütüphanesi’ni kurarak kültür hayatımıza da büyük bir hizmette bulunmuştur.

GÖKÇEOĞLU, Mustafa, “Divânü Lugâti’t-Türk ve Kıbrıs Türklerinin Dillerinde Yaşayan Sözcükler”, *Divânü Lugâti’t-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 72-77.

Bildirinin girişinde kısaca araştırmasını tanıtan yazar, DLT’de olup da unutulmuş ve unutulmak üzere olan kelimeleri Kıbrıs Türklerinin ağızdan aktarmaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti’nin Venediklilerden Kıbrıs’ı almasıyla birlikte, Anadolu’dan Kıbrıs’a gönderilen Türk nüfusu dillerinde yer eden kelimeleri de taşımış ve sahip olduğu manevî mirasa sahip çıkarak bu kelimeleri yaşatmıştır. Araştırmacı bu noktadan hareketle Kıbrıs Türklerinin kullandığı DLT kökenli kelimeleri ele almıştır. Derleme Sözlüğü’nden yararlanılan çalışmada, söz konusu kelimelerin DLT ile Kıbrıs’taki şekil ve anlam özellikleri mukayese edilmiştir.

GÖKŞEN, Cengiz, “Divânü Lugâti’t-Türk’teki Dinî Unsurlar ve Bu Bağlamda Divânü Lugâti’t-Türk’ün Yazılış Amacı”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 156-165.

Bu çalışmada DLT’deki din ile ilgili ifadelerden hareketle dönemin inanç yapısı hakkında birtakım sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Buna göre söz konusu çalışma; *Türkçe dinî terimlerin karşılıkları, dinî içerikli açıklama cümleleri, inançlar, ayet ve hadisler, dualar ve cümle içinde geçen dinî nitelikli*

kelime ve kelime grupları olmak üzere altı alt başlıktan oluşmaktadır. Her bölümde DLT'deki verilerden hareket edilmiştir.

GÖMEÇ, Saadettin, “Divânü Lugâti't-Türk'te Geçen Yer Adları”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 261-290.

Divânü Lügati't-Türk'te pek çok ülke, şehir, kasaba, köy ve diğer yer adları geçmektedir. Gömeç, çalışmasında söz konusu adların gösterdiği yerleri belirlemeyi amaçlamıştır. *Divânü Lügati't-Türk'te* Türk tarihi ve kültürü açısından çok sayıda malzeme vardır. Bulunduğu ilk günden itibaren üzerinde pek çok çalışma yapılmasına rağmen, Türklük biliminin her sahasında hâlâ işlenecek ve araştırılacak konuları ihtiva etmektedir. Bu konulardan biri de DLT'de geçen yer adlarıdır. Bu manada söz konusu çalışmada yer adları, kendi içinde *ülkeler, iller, şehirler, kasabalar ve köyler, mevkileri açıkça belirtilmeyen yerler* olmak üzere toplam beş başlık altında incelenmiştir.

GÜL, Bülent, “Eski Türk Tarım Terimlerinin Metaforik Kullanımları Üzerine”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 291-308.

Bu bildiride runik harfli Türkçe metinlerde, Budist ve Maniheizt çevre, Türkçe eserlerde erken İslamî çevre ve Türkçe eserlerde görülen tarım terimlerinin metaforlu kullanımları üzerinde durulmuştur. Bu manada “tarı-“ ve “ek-“ fiilleri ve bu fiillerin türevleri ile “uruğ” kelimesinin, terim anlamından farklı olarak eğretilmeli kullanımları Türkçenin değişik dönemlerine ait metinlerden yararlanılarak ele alınmıştır.

GÜLENSOY, Tuncer, “Doğu Anadolu Ağzları ve Divânü Lugâti't-Türk”, *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildirileri*, (23-28 Eylül 1985, İstanbul), C. I, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1985, s. 107-115.

Bu çalışmada, özellikle Eski Anadolu Türkçesinin XIII. yüzyıl öncesine ait yazılı metinlerinin elde bulunmaması nedeniyle Türk dili tarihi ile ilgili bilgilerin eksik kaldığı, DLT'nin Oğuz Türkçesi hakkında verdiği bilgilerin bu karanlık duruma ışık tuttuğu belirtilmiş, bu sayede Türkiye Türkçesi ağzılarının kuruluş ve gelişme çizgisinin takip edilebildiğine değinilmiştir. Araştırmacı eldeki verilerden hareketle bugün Doğu Anadolu ağzlarında yaşayan birçok kelimenin kökeninin DLT'ye dayandığını ortaya koymuştur. Çalışmada Oğuz Türkçesinin başlıca özellikleri sıralandıktan sonra, DLT'den alınan 62 adet kelime Doğu Anadolu ağzlarında yaşayan şekilleriyle mukayese edilmiştir.

GÜLENSOY, Tuncer, “Divânü Lugâti’t-Türk’ü Yeniden Okumak”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 309-312.

Bu bildiriye DLT’nin yayınları, bu yayınlarda kelimelerin fonetiği ve transkripsiyonlu aktarılışı üzerinde durularak eski ve orta Türkçenin ses bilgisi üzerine yapılan karşılaştırmalı çalışmalardan yola çıkılarak DLT’nin 1972 tarihinde yayımlanan dizininde yer alan kelimelerin yeniden okunmasının gereği belirtilmiştir.

GÜLSEVİN, Güner, “Kâşgarlı Mahmud’un Verdiği Bilgilere Göre Arguca Eski Halaçça Olabilir mi?”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 286-294.

Yazar, Gerhard Doerfer’in Halaçça ile Arguca arasında kurduğu bağlantıdan hareketle söz konusu diller arasındaki benzerlik veya aynılık konusu üzerinde durmuştur. Çalışma; *Kâşgarlı Mahmud diyalektler hakkındaki bilgileri eserinde ne şekilde sunmuştur?, Halaçça nedir?, Arguca nedir?, Kâşgarlı’nın Arguca olarak kaydettiği kelimeler, Doerfer’in Halaççanın yeni Arguca olduğunu iddia ederken yürüttüğü mantık ve sunduğu deliller, Doerfer’in Halaççanın yeni Arguca olduğunu iddia ederken yürüttüğü mantık ve sunduğu delillerin değerlendirilmesi, Doerfer’in mantık yolu ile hükmettiği Arguca özellikler, Doerfer’in muhtelif mantık ve muhtelif iddiaları bir araya getirildiğinde Argucanın eski Halaçça olmasını mümkün kılmayacak deliller* şeklinde başlıklara ayrılmıştır.

GÜLSÜN, Arife, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Kadın ve Onun Dünyası”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 313-346.

Bu çalışmada Türk kadınının XI. yüzyıl toplumsal hayatındaki yeri belirlenerek eski Türk aile yapısı üzerinde durulmuştur. Evlenme âdetleri, karı-koca ilişkileri, akrabalık terimleri, kadınla birlikte kullanılan nesnelere, eylemler, söylemler kısacası “kadının dünyası” dönemin şartları içerisinde incelenmiştir. “Emzikli kadının iştahlı olduğunu”, “güzele söz geldiğini”, “güzel görünmek isteyen kadının kırmızıyı, nazlananın ise yeşil rengi seçmesi gerektiğini”, “doğum yapan kadına tilki mi doğdu yoksa kurt mu, diye sorulduğunu” öğrendiğimiz birçok atasözü ile birlikte; bezek bezeyen, çikin çikneyen, bez

dokuyan, karabiber döven, ip büken, süt sağan Türk kadınının dünyasına inilmiştir.

GÜNEŞ, Bahadır, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Askerî Kelime ve Terimler”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 676-685.

DLT’de yer alan askerlikle ilgili terimler, bu terimlerin Derleme Sözlüğü ile Yeni Tarama Sözlüğü’ndeki varlıkları ve kullanım şekillerinin araştırılması esasına dayanan bir çalışmadır. Çalışma giriş, DLT’deki askerî kelime ve terimler ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. İkinci bölüm askerlikle ilgili kelime ve terimlerin niteliğine göre, kendi içinde *araç gereç adları*, *eylem adları*, *unvan adları*, *durum adları* ve *yer/konum adları* şeklinde alt başlıklara ayrılmaktadır. Belirtilen bu alt başlıklar da kendi içinde değişik gruplar hâlinde incelenmiştir.

HAZİYEVA, Güzeliye, “Doğa Kültüyle İlgili Türk Erkek Adları ve Kâşgarlı Mahmud’un Divanına Yansımaları”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 359-362.

Bu çalışmada, *Divânü Lugâti’t-Türk’te* geçen doğa kültürüyle ilgili erkek adlarının anlambilimsel gelişimi üzerinde durulmuştur. Kâşgarlı Mahmud, kendi zamanında yaşayan isimlere dikkat çekmekte, halk bilimiyle ilgili unsurlarda erkek adlarından örnekler vermektedir. DLT’de “Burslan”, “Kaban”, “Buka” gibi adların bahadırlara verildiği belirtilmektedir. Ayrıca Kâşgarlı, bu isimlerin anlamlarına da işaret etmektedir. Dolayısıyla DLT’de kadın isimlerinden ziyade, erkek isimlerine değinildiği sonucu çıkmaktadır.

HAZAI, György, “Geleneksel Leksikografya Açısından Kâşgarlı Mahmud Hakkında Düşünceler”, *I. Türk Dili Bilimsel Kurultayı Bildirileri*, (27-29 Eylül 1972, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 1975, s. 419-425.

Çalışmada önce DLT’nin çok yönlü oluşundan hareketle eserin önemine değinilmiştir. Kâşgarlı’nın sözlükçülük, sözlük yazarlığı üzerine eğilen yazar, DLT’nin bilinen sözlüklerden farklı olmasını Kâşgarlı Mahmud’un sistematik çalışmasına ve Arap sözlükçülüğünü örnek almasına bağlamıştır. Kâşgarlı Mahmud’un eserini meydana getirirken Arap lügatçilik metodunu uygulamasını birçok kesimin yadırgadığına değinmiştir. Ancak araştırmacıya göre Kâşgarlı bu sistemi kullanmakla Türk diline son derece önemli bir katkı yapmıştır. Zira Arap lügatçiliğinde esas olan, verilen bilgilerin kalıcı olmasını sağlamaktır. Kâşgarlı da bu sistemi doğru bir şekilde uygulamıştır.

HERKMEN, Dilek, “Divanü Lugati’t-Türk’te Yer Alan ‘Kor’ Kelimesi ve Bu Kökten Türeyen Kelimelere Dair Bir Değerlendirme”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 422-429.

Bildiride *Divânü Lugâti’t-Türk*’te yer alan ve iki farklı anlamda kullanılan “korlan-” fiilinden hareketle “kor” kelimesi ve bu kökten türeyen kelimeler tarihsel gelişimi ile ele alınmaktadır. “Kor” kelimesi Divân’da “bozulma, fenalaşma, kayıp, zarar ziyan” ve “kesilmiş süt, maya” anlamlarında kullanılmaktadır. Çalışmada *Divânü Lugâti’t-Türk*’te bulunan “korlan-” fiili ve ‘korlug’ kelimesinin yanı sıra bu kökten türeyip başka metinlerde yer alan ‘kora-’, ‘korat-’ fiilleri de incelenmiştir. Yazar, kelimeleri incelerken tarihi metinler ve etimolojik sözlüklerden yararlanmıştır.

HESEN, Zeynep, “Çin’de Kâşgarlı Mahmud ve Divânü Lugâti’t-Türk Üzerine Yapılan Çalışmalar”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 347-358.

Bildiride Çin’deki Türkoloji çalışmaları, özellikle Kâşgarlı Mahmud ve eseri *Divânü Lugâti’t-Türk* hakkında yapılan çalışmalar ele alınmıştır. Çalışmada verilen bilgilere göre, Çin’de Türk dili üzerine yapılan sistemli bilimsel çalışmalar 1949’dan sonra başlamıştır. Son elli altmış yıl içerisinde Türkoloji araştırmaları yapan ve uzmanlar yetiştiren kurumlar oluşturulmuştur. Aynı zamanda bu dönemde Çin’deki Türk dilleri üzerine sistematik çalışmalar yürütülmüştür. 1966 yılında Çin’de hâkim olan aşırı sol politikadan ötürü, 1976 yılında Mao’nun ölümüne kadar Çin’deki Türkoloji çalışmaları durmuştur. Ancak 1978 yılından itibaren Türkoloji çalışmaları tekrar başlamıştır. İlk olarak 1980’li yılların başlarında Türk dünyasının ortak eserlerinden Kâşgarlı Mahmud’un *Divânü Lugâti’t-Türk*, Yusuf Has Hacib’in *Kutadgu Bilig*, Ahmed Yükneki’nin *Atebetü’l Hakayık* ile *Oğuz Kağan Destanı*, *Tarih-i Musikiyun* ve *Tarih-i Hamidiye* gibi bazı klasik eserler Yeni Uygurcaya ve Çinceye çevrilmiştir.

HUNKAN, Ömer Soner, “Kâşgarlı Mahmud Devrinde Ülkenin İdarî Yapısı ve Siyasî Olaylarına Bir Bakış”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 363-390.

Bu bildiride, Kâşgarlı Mahmud’un eseri ile İslam kaynaklarında yer alan idari yapıya dair bilgilerin mukayesesi ve bunların parasal verilerle desteklenmesi üzerinde durulmuştur. Buna göre, Karahanlı hanedan soyundan

geldiği ve aslen Barshanlı olduğu tahmin edilen Kâşgarlı Mahmud'un, ülkesinden ayrılmak zorunda kalmasının ve Türk beldelerini dolaşarak Bağdat'a gitmesinin nedeni, Karahanlıların idari yapılanması ve buna bağlı olarak ülkede meydana gelen siyasi olaylar dizisi ile yakından ilgilidir. Devrin temel kaynaklarından biri olarak *Divânü Lugâti't-Türk*, ideal devletin peşinde olan *Kutadgu Bilig* ve *Siyasetname* gibi eserlerden farklı olarak, daha çok var olana göre verdiği bazı ipucu niteliğindeki bilgiler ile Karahanlı idari yapılanmasının nasıl olduğu konusunda daha aydınlatıcıdır.

HUNKAN, Ömer Soner, "Divânü Lugâti't-Türk'te Hiyerarşik Unvanlar", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 613-619.

Bu araştırmada *Divânü Lugâti't-Türk*'de yer alan Türkçe unvanların kullanım oranları üzerinden hareketle bir değerlendirme yapılmıştır. Araştırmada verilen bilgilere göre DLT, Türk Hakanlığı (Karahanlılar)'nın gerek askerî ve idarî yapısını gerekse siyasî sürecini anlamaya yönelik veriler sunmaktadır. Diğer taraftan DLT, hiyerarşik yapının en iyi şekilde gözlemlenebildiği hakanlığın nümizmatik verilerindeki bilgilerin değerlendirilmesinde araştırmacıya ayrı bir kolaylık da sunmaktadır. Bunda Kâşgarlı Mahmûd'un kendisinin de bu hiyerarşinin içinde yer almasının etkisi büyüktür. Çalışmanın sonunda hakan (11 adet), hatun (9 adet), tegin (11) unvanları ile han soylu olmayanlar ve yerel unvanlar (36 adet), erkek adları/unvanları (30 adet) olmak üzere toplam 97 unvan; anlamları, sayıları ve geçtikleri yerler belirtilerek ayrıntılı bir şekilde iki tabloda sunulmuştur.

HÜSEYİNOĞLU, Ali Şamil, "Divânü Lugâti't-Türk'ün İlk Çevirimi", *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 391-406.

Çalışmada DLT'nin Türkçe ilk çevirisi ve bu çevirinin basılamama serüveni anlatılmaktadır. Çalışmada verilen bilgiye göre, DLT'nin yayımlanmasından kısa süre sonra onun Türkçeye çevrilmesine teşebbüs edilmiştir. Bu işe ilk başlayanlardan biri de Halit Said Hocayev'dir. 1888 yılında Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te doğmuş olan Halit Said, medreseyi bitirdikten sonra İstanbul'a gitmiş, orada Darülfünun'un Tarih-Edebiyat Fakültesi'nde okumuştur. 1926 yılında "*Osmanlı, Özbek, Kazak Lehçelerinin Mukayeseli Sarfi-Nahvi*", 1929 yılında "*Yeni Elifba Yollarında Eski Hatıra ve Duygularım*", 1933 yılında "*Muhtasar Üslubiyat*" adlı kitapları yayımlanmıştır. Azerbaycan Bilimler Akademisi'nde, çeşitli üniversitelerde ve liselerde çalışan

Halit Said Hocayev'in Azerbaycan dergilerinde DLT hakkında makaleleri yayımlanmıştır. Azerbaycan Bilimler Akademisi'nde çalışırken 1935'te *Divânü Lugâti't-Türk*'ü Arapçadan Türkçeye çevirmeye başlamış, 1937 yılında çeviriyi bitirmiş, fakat *Divânü Lugâti't-Türk*'ün bu çevirisi basılamamıştır.

HÜSEYİNOV, Gaysa, “Bir Sistem Olarak Eski Türk Edebiyatı ve Kâşgarlı Mahmud'un Divânü Lugâti't-Türk Adlı Eseri”, *Divânü Lugâti't-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 78-83.

Çalışmada DLT'nin sözlük oluşundan ziyade edebiyat ve folklor bakımından önemi vurgulanmış, DLT'deki 230'a yakın mısradaki eski Türk şiirinden örnekler olduğu belirtilmiştir. Bu örneklerden hareketle Başkurlarda yaşayan benzer veya yakın anlamlı, biçimli şiirler ölçü, uyak sistemi gibi çeşitli özellikleri bakımından ele alınarak irdelenmiştir.

İBRAYEV, Şakir, “Kâşgarlı Mahmud Zamanındaki Edebî Destur”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 407-416.

Kâşgarlı Mahmud zamanındaki sözlü ve yazılı edebiyatın gelişim çizgisi üzerinde durulan bildiride belli bir edebî geleneğin varlığına işaret edilmiştir. Buna göre, söz konusu dönemde sözlü edebiyat da yazılı edebiyat da aynı derecede gelişmiştir. Sözlü edebiyat, özellikle göçebe Türklerin edebiyatında görülmüş, bu gelişim çizgisi içinde sözlü edebiyatın yazılı edebiyata önemli etkisi olmuştur. DLT'de de sözlü edebiyat unsurlarının ve motiflerin çok olduğu görülmektedir. Bu da Kâşgarlı Mahmud zamanında edebiyat ve kültürün Türklerin konuşma diliyle iç içe olduğunu göstermektedir.

İNAN, Zeynep, “Kâşgarlı Mahmud'a Göre On İki Hayvanlı Türk Takvimi ve Takvimin Menşei Hakkında Yeni Görüşler”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 716-723.

Çalışmada on iki hayvanlı Türk takviminin özellikleri ve işleyişi hakkında bilgi verilerek Kâşgarlı'nın DLT'deki verilerinden de yararlanılarak bugüne kadar menşei hakkında kesin sonuçların ortaya konulmadığı söz konusu takvimin kökenine dair açıklamalar yapılmıştır. Çalışmada genel bilgilerin verildiği kısa bir giriş bölümünün dışında *Türk kavimlerinin on iki hayvanlı Türk takvimini kullanmaları, on iki hayvanlı Türk takviminin menşei üzerine görüşler ve Türklerde yılbaşı geleneği* adlı bölümler bulunmaktadır.

İNAYET, Alimcan, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Doğumla İlgili Örf Âdet ve Ritüeller”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 417-428.

Bu çalışmada *Divânü Lugâti’t-Türk*’teki doğumla ilgili “kısır”, “umay”, “beşik”, “bele-“ “egit”, “emüz”, “ısrık”, “igen”, “kap”, “kaplıg oğul”, “kutul-“, “ogulçuk”, “yörgök”, “sibek”, “song”, “togur-” gibi kelimelerin tahliliyle XI. yüzyıldaki Türk doğum âdetleri tespit edilerek bugünkü örf ve âdetlerle karşılaştırılmıştır. Buna bağlı olarak *Divânü Lugâti’t-Türk*’te yer alan doğumla ilgili kelime ve terimlerden hareketle Türk örf ve âdetlerinin bin yıldan beri hiç bozulmadan devam ettiği gösterilmiştir.

İNAYET, Alimcan, “Divânü Lugâti’t-Türk’teki Şiirlerin Edebî Sanatlar Bakımından Tahlili”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 174-184.

DLT’de yer alan şiirlerin söz sanatları bakımından ele alındığı bu bildiri de örnek şiirlerle dönemin edebî ve estetik değerleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmacıya göre, DLT’deki şiirler şekil ve muhteva bakımından gelişmiş bir dil ve bedîî güzelliğin sonucudur. Bu şiirler XI. yüzyıldan önceye aittir. Dolayısıyla bu şiirlerde 1500-2000 sene öncesi Türk şiirinin genel özellikleri ve beslendiği estetik değerler hâkimdir. Bu düşünceden hareket edilen çalışmada DLT’deki şiirlerin söz sanatları bakımından değeri belirtilmiştir.

İNCE, Yılmaz, “Divânü Lügâti’t-Türk’ten Günümüze Türk Sözlükçülüğü ve Sözlüklerimiz”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 279-284.

Bu bildiri de, Türk sözlükçülüğünün gelişiminde bir mihenk taşı olan *Divânü Lügât’it-Türk*’ün Türk sözlükçülüğündeki yeri, tarih boyunca yazılan Türk sözlükleri ele alınmıştır. Tarihi sözlüklerin Türkçenin sadece tarihsel söz dağarcığını ifade etmeleri açısından değil, sesbilgisi, biçimbilgisi, kökenbilgisi, anlambilgisi vb. dilbilim dallarındaki gelişiminin incelenmesi için de araştırmacılara bol miktarda materyal sunduğunun altı çizilmiştir. Yazar, hem genel Türkçe hem Türkiye Türkçesi için tarihi sözlüklerin yeni bakış açıları ile incelenmesi gerektiğini düşünmektedir.

İPEK, Birol, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Sözcük Türü Olarak Edatlar”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 430-438.

Bu bildiriye *Divânü Lugâti’t-Türk*’te geniş yer tutan edatlar ele alınmaktadır. Çalışma, *giriş*, *Divân’da geçen edatlar* (çekim edatları, kuvvetlendirme edatları, diğer edatlar) *sonuç ve değerlendirme* olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Buna göre Türk dili gramerinde sözcükler, şekil ve işlevlerine göre sınıflandırılmaktadır. Bu bağlamda dilliler, sözcükleri anlamlı ve görevli sözcükler olmak üzere iki ana sınıfa ayrılırlar. Görevli sözcükler de kendi içinde edatlar, bağlaçlar, ünlemler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Araştırmada Divân’da geçen 22 çekim, 14 kuvvetlendirme ve 11 tane de diğer edatlar olmak üzere toplam 47 edat köken, yapı ve kullanıldıkları yerlerdeki görevleri bakımından incelenmiştir.

İPEK, Cemalettin, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Karar Alma ve Çatışma Çözümü Anlayışının Günümüz Yönetim Anlayışı ile Karşılaştırılması”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 450-459.

DLT’nin eğitim anlayışı ile ele alındığı çalışma, *karar alma*, *Divânü Lugâti’t-Türk’te karar alma ile ilgili atasözleri ve beyitler*, *çatışma ve çatışma yönetimi*, *Divânü Lugâti’t-Türk’te çatışma yönetimi ile ilgili atasözleri ve beyitler* olmak üzere toplam dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde karar almanın ne olduğu üzerinde durulmuş, ikinci bölümde DLT’den örneklerle karar almanın XI. yüzyıldaki yansımalarına temas edilmiştir. Üçüncü bölümde çatışma ve çatışma yönetiminden bahsedilmiş, bu konunun izleri de yine DLT’den örneklerle sürülmüştür.

KADASHEVA, Karlıgaş, “Kâşgarlı Mahmud’un Divânü Lugâti’t-Türk Şıgarmasındaki Sözderdin Türk Tilin Üyretüvdegi Manızı”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 429-436.

Bu çalışmada bugünkü Türk lehçelerindeki ortak kelimeleri kullanmanın önemi ve bu doğrultuda DLT’nin içerdiği söz varlığıyla yol göstericiliği üzerinde durulmuştur. Buna göre, çağdaş Türk lehçelerini öğrenmede ortak kelimelerden istifade etmenin önemli bir etkisi vardır. Bu metotla dilin ortak

kelimeleri kullanılarak herhangi bir lehçeyi konuşmak daha kolay bir hâle gelir. Bu sayede Türk lehçelerinin kelime hazinesinin ne kadar birbirine yakın olduğu ispat edilmiş olur. Çünkü ortak kelimeleri öğrenmek, halkın psikolojisinin de benimsenmesini sağlar. Araştırmacıya göre Türk lehçelerini birbirine bağlayacak ortak kelimeler *Divânü Lugâti't-Türk*'te bulunmaktadır.

KALKIŞIM, Muhsin, “Divânü Lugâti't-Türk'te Mevsim Tasvirleri”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 189-193.

Çalışmada DLT'nin sözlük niteliğinin dışında söz varlığı bakımından zengin bir edebî muhtevaya sahip oluşuna dikkat çekilmiş, Türk coğrafyasının bitki örtüsü ve iklim özellikleri göz önüne alınarak mevsim tasvirlerine yer verilmiştir. DLT'deki mevsimlere getirilen açıklamalardan hareketle Türklerdeki zaman olgusu ve bu olguya bakış tarzına yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Durmadan dönen felekler, birbiri ardınca doğan güneş ve yıldızlar, ak ve kara bulutlar, ağillanan ay, şimşekler, yağmur, dolu, kar, sel suları, dağlar, bitkiler ve hayvanlar belli bir zaman çizgisinde yerini almış, çeşitli söz sanatlarıyla mevsimlere olumlu bir yaklaşım gösterilmiştir.

KAMBERİ, Doklun, “The Qashqar and Mahmut Qashqari (Kâşgar ve Mahmud Kâşgarî)”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 437-454.

Kâşgarlı Mahmud ve eseri DLT'nin çeşitli yönleriyle ele alındığı bu bildiri de tarihî ve arkeolojik çalışmaların Kâşgar şehrini Budizm ve İslam kültürlerinin yer aldığı Uygur bölgesinin merkezi olarak gösterdiğine işaret edilir. Bildiri de Çinli bilim adamlarınca Kâşgarlı'nın XI. yüzyıl'ın önemli bir Uygur bilgini olduğu ifade edilerek DLT'nin İslam dünyasında Türk ve Arap toplumları yanında Çin toplumu için de önemi vurgulanmıştır. Konular *Kâşgar şehri, Kâşgarlı Mahmud'un türbesinin bulunması, Kâşgarlı Mahmud'un yapıtları, Divan'da bahsedilen Türk lehçeleri arasındaki farklılıklar* başlıkları altında ele alınmıştır. Yazar, DLT'den ve farklı metinlerden hareketle Karahanlı Türkçesinin Uygur dilinin devamı olarak görüldüğünü; İslam etkisiyle görülen Arapça ve Farsça unsurların bu kanaati değiştirecek düzeyde olmadığını belirtir. Sonuç olarak Kâşgarlı Mahmud ve Yusuf Has Hacib'den ulaşılan dil malzemesinin eski Uygur dilinin Çağatay diline geçiş dönemine ait olduğu dile getirilmiştir.

KARABELA, Nevin, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Arapça Unsurlar”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 358-366.

Çalışmada DLT’nin önemi ve niteliği, Arap dili ve grameriyle ilgisi, Kâşgarlı’nın DLT’yi hazırlarken kullandığı yöntemler üzerinde durulduktan sonra DLT’deki Arapça unsurlar incelenmiştir. Bu bağlamda çalışma; DLT’nin hazırlanış tarzının anlatıldığı *sözlüğün sistemi*, Kâşgarlı Mahmud’un Türkçe ile Arapça arasında yaptığı gramer karşılaştırmalarının anlatıldığı *dil bilgisi mukayeseleri*, DLT’de Türkçe kelimeler açıklanırken Arapça kelimelerden de yararlanıldığı belirtilen *kelimelerin anlamına dayalı mukayeseler*, ses bilgisine dair Türkçe-Arapça karşılaştırmalarının bulunduğu *fonetik mukayeseler* ve Türkçe ve Arapçanın atasözleri bakımından karşılaştırıldığı *Türkçe-Arapça atasözü mukayeseleri* adlı bölümlerden oluşmaktadır.

KARABULUT, Ferhat, “Dünya Dilbilimi Tarihi İçinde Divânü Lugâti’t-Türk’ün Yeri ve Önemi”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 455-466.

Bu çalışmada, *Divânü Lugâti’t-Türk* modern dilbilimi bakış açısıyla bir değerlendirmeye tabi tutulmuş ve elde edilen veriler ışığında eserin dilbilimi tarihindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma, kendi içinde *giriş*, *dilbilimi tarihi içinde Kâşgarlı Mahmud ve Türk geleneği* ve *sonuç* olmak üzere toplam üç bölüme ayrılarak incelenmiştir. Çalışmada DLT’nin Türkoloji sahasında paha biçilmez kıymetine rağmen, dünya dilbilimi çevrelerinde pek tanınmadığı, öneminin de bu anlamda kavranmadığı, dil bilimi tarihi konusunda Türkiye’de yayımlanan çeviri eserlerin yanında, özgün eserlerde bile çoğu zaman görmezlikten geldiği belirtilmiştir.

KARAHAN, Akartürk, “Divânü Lugâti’t-Türk’e Göre Çiğil Lehçesi ve Karahanlı Yazı Dili ile İlişkisi”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 467-478.

Bu çalışmada, Karahanlı devlet yapısı içerisinde önemli bir nüfuza sahip olan Türk boylarından Çiğiller hakkında *Divânü Lugâti’t-Türk*’te yer alan ilgili dil malzemesi esas alınarak Çiğil lehçesinin mevcut yazı dili ile olan ilişkileri incelenmiştir. Buna göre, Karahanlı Devleti sınırlarının büyüklüğü ve devleti oluşturan çeşitli Türk boylarının mevcudiyeti, ölçünlü dilden sapmaları ve yer yer farklılaşmaları da beraberinde getirmiştir. Ancak eski Türkçe’den itibaren

nispeten kesintisiz devam eden Türk yazı dili geleneği, ancak XII-XIII. yüzyıldan itibaren farklı bölgelerdeki lehçe dallanmaları şeklinde bir değişim göstermiştir. DLT’de XI. yüzyıl Türk dünyasının boy ve lehçe dağılımı örnekleriyle görülebilir. Ancak ağırlıklı olarak verilen Oğuzca da dâhil olmak üzere, eserde geçen Türk lehçelerinin hepsinin yazı dili özelliğini kazanmış olduğunu söylemek güçtür.

KARAHAN, Akartürk, “Kutadgu Bilig ve Divânü Lugâti’t-Türk’ten Hareketle XI. Yüzyıl Türk Siyaset Dili”, *Doğumunun 990. Yılında Yusuf Has Hacib ve Eseri Kutadgu Bilig Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, (26-27 Ekim 2009), İstanbul.

KARAIŞMAİLOĞLU, Adnan, “XI. Yüzyılda Gazneli ve Selçuklu Saraylarındaki Edebi Gelenek”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 36-40.

Çalışmada XI. asırda İslam dünyasının siyasî iktidar bölgeleri, bu bölgelerdeki bilim, kültür ve edebiyat şehirlerine değinilmiş, dönemin şairlerinin sultanlara sundukları methiyelerden Farsça örnekler verilerek bu şiirlerin DLT’de yer alan şiirlerin muhtevası ile benzerliğine dikkat çekilmiş ve bu durumun belli bir edebî geleneğin yansıması olduğu kanaatine varılmıştır. Bu bağlamda araştırmacıya göre, o dönemin Türkçe, Arapça ve Farsça yazılmış edebî parçaları birlikte ele alınmalıdır.

KARAMAN, Hüseyin, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Geçen Hikmetli Sözler”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 94-102.

Çalışmada genel itibarıyla DLT’de yer alan hikmetli sözler üzerinde durulmaktadır. Giriş bölümünde DLT’nin niteliği açıklanmış, eserin çok yönlülüğüne vurgu yapılmıştır. DLT’de yer alan hikmetli sözlerden hareketle dönemin ahlak anlayışı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunun yanında Divan’da tespit edilen hikmetli sözlerin bugünkü karşılıklarına ışık tutularak geçmiş ve bugünün ahlak anlayışı mukayese edilmiş, benzerlik ve farklılıklara dikkat çekilmiştir.

KARİMOV, Gulam, “Edebi Eserlerde Kaşgarlı Mahmud”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud*

ve *Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 479-484⁵.

Yazar, bu çalışmada tarihi bir şahsiyet olarak Kâşgarlı Mahmud'u çeşitli yönleri ile ele alan edebi eserleri değerlendirir. Bunlar arasında Farhad Cilan'ın tarihi romanı *Mahmud Kaşgari*, Gulam Karimov'un öyküsü "Kervan" ve Aman Gaziyev'in "Karahanlılar Zamanında" adlı kısa öyküsü ele alınmıştır. "Karahanlılar Zamanında"nın yazarı olarak görülen Aman Gaziyev ismi, aslında Y.Borodin, V.Mokrinin ve V. Ploskih'in beraberce kullandıkları takma bir isimdir. Bunlardan V. Ploskih uzun yıllar boyunca Kırgız tarihini araştırmıştır. Bu öyküde Kâşgarlı Mahmud'un Balasagun şehrine yaptığı ziyaret anlatılır. Onun bilim adamı yönüne vurgu yapılır. 1988 yılında Taşkent'te "Gençlik" dergisinde yayımlanan Gulam Karimov'un yazdığı "Kervan" adlı öyküde ise Kâşgarlı'nın medresedeki öğrencilik yılları anlatılmıştır. Farhad Cilan, "Mahmud Kaşgari" romanında yukarıda belirtilen eserlerin aksine Kâşgarlı'nın tüm hayatını ele almaya çalışmıştır. İki kitaptan oluşan bu romanda hem Kâşgarlı'nın hayatı hem de Karahanlılar devleti anlatılmıştır. Bu üç eser birbirinden habersiz yazılmış olsa da bazı sahneler aynıdır.

KARİMOVA, Surayo, "X-XI. Asırlarda Markaziy Osyedagi İlm-Fan (X-XI. Asırlarda Merkezî Asya'daki İlim-Fen)", *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 485-488.

Bu çalışmada, X. ve XI. asırlarda Türkistan'daki bilim ve bilimsel faaliyetler ele alınmıştır. Çalışmada verilen bilgiye göre, o dönemde Türkistan coğrafyası bilim ve fen konularında yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Bu dönemde Buhara, Semerkant gibi bölgeler belli bir bilimsel geleneğe sahip olan yerlerdi. Söz konusu bölgeler Ebu Hayyan, Birunî, Harezmi gibi bilim adamlarıyla ön plana çıkan birer bilim kentleriydiler.

KARLUK, Abdureşit Jelil, "Kâşgarlı Mahmud ve Günümüz Uygur Maneviyatı İlişisine Sosyolojik Bakış", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 501-506.

Araştırmada Kâşgarlı'dan bugüne Uygur Türklerinin yaşadığı coğrafyadaki manevî değerlerin izleri sürülmüştür. Çalışma giriş bölümünün dışında, *çağdaş Uygur aydınları ve Kâşgarlı Mahmud ve Kâşgarlı Mahmud'un*

⁵ Orjinal adı "Махмуд Кошғарий Сиймоси Бадийадабиётда" olan bildirin Rusça'dan Türkçe'ye çevirisi KTÜ Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü Arş. Gör. Badegül Can tarafından yapılmıştır.

türbesi olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Uygur aydınlanması ve Uygur aydınlarının Kâşgarlı'ya yaklaşımı; ikinci bölümde de Kâşgarlı'nın türbesi hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada Kâşgarlı'nın eskiye oranla Uygur coğrafyasında daha çok bilindiği, ülkenin siyasi ve sosyal yapısının değişmesiyle birlikte Uygur Türklerinin bilinçlendiği, Kâşgarlı Mahmud'un mezarının onarılıp halka açıldığı, böylece bölge halkının bu sayede kendi geçmişini öğrenme fırsatı kazandığı belirtilmiştir.

KARSLI, İlyas, "Divânü Lugâti't-Türk'ün Dünya Sözlükçülüğündeki Yeri", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 243-248.

Çalışma; sözlüğün ne olduğu ve bir toplum için ne ifade ettiğine dair bilgilerin verildiği *sözlük ve önemi*; DLT'nin dünya sözlükçülüğündeki yerinin belirlenebilmesi için dünyadaki sözlük çalışmalarının ele alındığı *dünyada bilinen ilk sözlük çalışmaları*; DLT'nin kendine has özelliklerinin ele alındığı ve bilinen sözlük kalıplarını aştığını gösteren açıklamaların yer aldığı *Divânü Lugâti't-Türk'ün bazı özellikleri ve dünya doğu-batı sözlükçülüğündeki yeri* ve çalışmanın genel değerlendirmesinin yapıldığı *sonuç* bölümlerinden oluşmaktadır.

KILIÇ, Rüya, "Türklerin İslamiyeti Kabulünde Tasavvufun Rolü: Genel Bir Bakış Denemesi", *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 489-500.

Bu çalışmada, Türklerin İslamiyeti kabul etme süreci ele alınarak Türklerin İslamiyeti kabulünde mistik anlayışın etkisine vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda konu ile ilgili araştırmaların bir özeti sunulmaya çalışılmış ve yeni yaklaşımların gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Bu çerçevede, ciddi bir kaynak bilgisi, bunları analiz edebilecek sağlam bir tarih metodolojisi ve geniş bir sosyal tarih bakışı açısına sahip olmanın gerekliliği üzerinde tartışılmıştır.

KOCAOĞLU, Timur, "Modern Dil Bilimi Açısından Divânü Lugâti't-Türk'e Bir Bakış", *Divânü Lugâti't-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 47-50.

Çalışmada önce *Divânü Lugâti't-Türk* üzerine yapılan yerli ve yabancı çalışmalar kısa bir şekilde tanıtılmıştır. Daha sonra yazarın DLT üzerinde modern dilbilim dallarından bazıları (uygulamalı dilbilim, sosyolojik dilbilim, anlambilim, antropolojik dilbilim) hakkında yaptığı çalışmalardan bahsedilmiştir. Verilen bilgilere göre Kâşgarlı'nın DLT'yi hazırlama tarzı

birçok yönden modern dilbilim metotlarıyla uygunluk göstermektedir. Bu yönüyle Kâşgarlı Mahmud modern dilbilim çalışmalarına ışık tutmuştur.

KOÇ, Ahmet, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Eğitimle İlgili Temalar”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 440-449.

Çalışmanın giriş bölümünde DLT’nin önemi ve eserin yazıldığı dönemde bölgenin ilmî ve kültürel yönüne değinilmiştir. Daha sonra DLT’de bulunan eğitimle ilgili malzemenin analizi yapılmıştır. Bu açıdan çalışmada eğitimle ilgili kelime ve kavramların DLT’deki izleri sürülmüş, *aile, öğretmen, öğrenci, öğretmen-öğrenci ilişkileri, ilim dalları ve meslekler* başlıkları altında o dönemde söz konusu kavramlarla ilgili ne tür bilgilerin bulunduğuna yönelik açıklamalar yapılmıştır.

KONONOV, Andrey N., “Sovyetler Birliğinde Kâşgarlı Mahmud’un Divanını Konu Alan Araştırmalar”, *I. Türk Dili Bilimsel Kurultayı Bildirileri*, (27-29 Eylül 1972, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 1975, s. 393-400.

Çalışmada Sovyetler Birliği’nde DLT hakkında yapılan çalışmalar, bu çalışmaların niteliği ve araştırmacıların kimliklerine dair bilgiler verilmiştir. Belirtilen çalışmalar bilimsel mahiyette olup kitap, sözlük, makale, bildiri ve konferans konuşmalarından ibarettir. Bunun dışında yapılan çalışmada bizzat DLT hakkında olmasa da onu esas kaynak kabul ederek oluşturulan sözlüklere de yer verilmiştir.

KORKMAZ, Zeynep, “Oğuz Türkçesinin Tarihî Gelişme Süreçleri ve Divânü Lugâti’t-Türk’teki İlk Örnekleri”, *Divânü Lugâti’t-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999), s. 10-18.

Çalışmada Oğuz Türkçesi üç ayrı dönemde ele alınmıştır; VI-XI. yy, XI-XIII. yy, XIII. yy ve sonrası. Her dönemde Oğuzların ve buna bağlı olarak Oğuzcanın siyasî ve sosyal durumu hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler, Oğuz Türkçesinin ilk durumu, bir yazı dili olarak ortaya çıkışı, karışık dilli eserler sorunu ve Oğuzcanın gelişme aşamalarını içine alan dönemi ihtiva etmektedir. Oğuz Türkçesinin tarih içindeki gelişimine dair bilgilerin verildiği çalışmada araştırmacı temel başvuru eseri olarak *Divânü Lugâti’t-Türk*’ü kabul etmiş, Oğuzlar ve Oğuz Türkçesine dair en kapsamlı bilgileri bu eserden elde ettiğini belirtmiştir.

KOŞAY, Hâmit Z., “Divânü Lugâti’t-Türk’teki Terimlerden Örnekler”, *I. Türk Dili Bilimsel Kurultayı Bildirileri*, (27-29 Eylül 1972, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 1975, s. 479-496.

Çalışma DLT'nin telkin ettiği düşüncelerin sıralanması ile başlatılmıştır. Daha sonra DLT'de yer alan terimler kendi içinde çeşitli sınıflara ayrılarak belirtilmiştir. Bu başlıklar şöyle sıralanabilir: *Doğa ile ilgili terimler, coğrafya ile ilgili terimler, bitki ile ilgili terimler, hayvanlarla ilgili terimler, tarımla ilgili terimler, bağcılık ve bahçivanlık ile ilgili terimler, ulaşım ve taşıtlarla ilgili terimler, aygıtlarla ilgili kimi terimler, ev eşyası ile ilgili terimler, yemekle ilgili terimler, spor ve oyunlarla ilgili terimler, savaş tekniği ve silahlarla ilgili terimler, toplumsal yaşayışla ilgili terimler, akrabalık ile ilgili terimler, müzik, şiir ve dansla ilgili terimler.*

KULIYEV, Terlan, “Mahmud Kâşgarî'nin Divânü Lugâti't-Türk Eserindeki Şiirlerin Vezni”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 168-173.

DLT'deki eski Türk şiiri örnekleri ve bu şiirlerin birer destan parçası olması niteliğine temas edilen bir bildiridir. Çalışmanın giriş kısmında genel olarak Kâşgarlı ve DLT'nin önemine işaret edilmiştir. Araştırmacı, Sovyet yazar Stebleva'nın DLT'deki şiirlerin aruz vezniyle yazıldığını iddia etmesini eleştirerek bu şiirlerin hece vezniyle yazıldığını savunmakta, ayrıca Stebleva'yı DLT'nin Türkçe ruhunu başka kaynaklara isnat etmeye çalışmakla suçlamaktadır. Bu çalışmada iddia ettiği fikirlere ağırlıklı olarak kendisinin daha önce yazdığı makaleleri delil gösteren araştırmacı, DLT'nin öz bakımından sahip olduğu Türkçe söyleyişe işaret etmektedir.

KULIYEVA Yakut, “Mahmud Kaşgarinin Divânü Lugâti't-Türk Eserinde Oğuzca Sözcükler”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 384-390.

Azerbaycan Türkçesi ile sunulan bu bildiride Mahmud Kâşgarlı'nın *Divânü Lugâti't-Türk*'te Oğuzların Türk dünyasının önemli bir unsuru olduğuna işaretlerle onların dil örneklerine daha çok yer vereceğini açıkça bildirdiği, eserinde 31 Türk dilini/ağzını işlediği, hepsinden farklı şekilde örnekler gösterdiği belirtilmiştir. Bu örnekler arasında Oğuz kelimeleri daha çok yer tutmaktadır. Genel bir sayımla eserde Oğuzlara dair 230'dan çok örnek söz konusudur. Bugün Divan'da bulunan yaklaşık 9000 civarında kelimenin büyük çoğunluğu Oğuz Türklerince anlaşılmaktadır. Divan'da müşterek kelimelere yani Oğuz-Kıpçak, Oğuz-Argu, Oğuz-Karluk vb. dil örneklerine de tesadüf edilir. Divan'daki Oğuzca kelimelerin büyük bölümü aynı zamanda Dede Korkut destanlarının anlatımında da kullanılmıştır. Bu kelimeler her iki eserin Oğuz-Türk dünyasının mahsulü olduğunu bir daha ispat etmektedir. Bu

çalışmada söz konusu sözcüklerden *us, uç, oğur, elig, ağıl, ak, andan, inek, ayruk, alma, ayıttı, atlandı* gibi 22 örnek karşılaştırılmıştır.

KULZHANOVA, Bakıtgül, “Kâşgarlı Mahmud’un “Divânü Lugâti’t-Türk ve Yusuf Balasagunî’nin Kutadgu Bilig Eserlerindeki Öğüt Verici Sözler”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 103-109.

Çalışmada Kâşgarlı’nın DLT adlı eseri ve Yusuf Has Hacib’in *Kutadgu Bilig*’i esas alınarak hem Karahanlı dönemi dil ve edebiyatı hem de bu eserlerin yazıldıkları dönemin şartlarına göre ileri düzeyde ve yol gösterici işlevde oluşu üzerinde durulmuştur. Buna göre DLT, birçok önemli özelliğiyle karşılaştırmalı dil çalışmalarının öncüsü; *Kutadgu Bilig* ise dünya ve ahiret için yol gösterici özellikte manzum bir siyasetnamedir. Çalışmada bu bilgilere yer verildikten sonra, anılan eserlerde yer alan nasihat niteliğindeki ifadelerden bahsedilmiş ve örneklerle anlatım zenginleştirilmiştir.

MAHMUDOV, Huziahmet, “Divânü Lugâti’t-Türk’teki Atasözleri ve Onların Bugünkü Versiyonları”, *Divânü Lugâti’t-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 84-89.

Araştırmada, DLT’deki atasözleri üzerine yapılan çalışmalardan Ferit Birtek ile Karl Brockelmann’ın eserleri ele alınarak her ikisinin konuya yaklaşımları karşılaştırılmış ve bu çalışmalardaki eksiklikler dile getirilmiştir. DLT’de geçen atasözlerinin değişik söyleyiş şekilleriyle günümüzde de varlığını sürdürdüğünü gösteren örnekler karşılaştırmalı olarak belirtilmiş, atasözlerinin anlamları ve verilen mesajlara dikkat çekilmiştir. Ayrıca DLT’deki atasözleriyle Tatar ağızlarında yer alan atasözleri mukayese edilerek benzerlikler ortaya konulmuştur.

MELANLIOĞLU, Deniz, “Divânü Lugâti’t-Türk ve Güncel Türkçe Sözlük’ün Türkçe Eğitimi Açısından Önemi”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 470-477.

Bu çalışmada XI. yüzyılda Kâşgarlı Mahmud tarafından kaleme alınmış ve modern sözlükçülük anlayışına uygun olarak hazırlanmış *Divânü Lugâti’t-Türk* ile Türk Dil Kurumu’nun güncelleştirdiği Türkçe Sözlük, hazırlanışları bakımından mukayese edilmiş, her iki eserden hareketle Türkçe eğitiminde sözlük kullanımının önemi üzerinde durulmuştur. *Divânü Lugâti’t-Türk*, Türkçe öğretiminin de bilinen ilk eseri olması bakımından öncü eser sayılmıştır.

MERHAN, Aziz, “Divânü Lugâti’t-Türk’teki -sa Yapım Eki Hakkında”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 509-520.

Bu bildiriye, DLT’deki örneklerden yararlanılarak ileri sürülen görüşler değerlendirilip fiilden fiil yapan -sA- ekinden söz edilip edilemeyeceği irdelenmiştir. Ayrıca bununla bağlantılı olarak aynı anlamlara gelen *alığsa-* = *alsa-*, *barığsa-* = *barsa-*, *keligse-* = *kelse-*, *körügse-* = *körse-*, *ölügse-* = *ölse-*, *satığsa-* = *satsa-* sözcüklerinin farklı yazılma nedenleri üzerinde durulmuştur. *Divânü Lugâti’t-Türk*’te “işin henüz yapılmadığını, fakat yapılmak istenildiğini ve işleyenin o işi yapmak dileğinde olduğunu [bildiren]” -sA- eki; *balıksa-*, *biligse-*, *erükse-*, *ewse-*, *suwsa-* gibi isimden fiil ve *açsa-*, *emse-*, *keçse-*, *körse-*, *öpse-*, *yapsa-* gibi fiilden fiil yapma işlevleriyle olmak üzere 80 örnekte görülmektedir.

MEYER, Iben Raphael, “Kasgari und Einige Probleme Der Vokallange Im Türkischen (Kâşgarlı ve Türkçedeki Bazı Problemlü Uzun Ünlüler)”, *I. Türk Dili Bilimsel Kurultayı Bildirileri*, (27-29 Eylül 1972, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 1975, s. 425-431.⁶

Bu bildiriye DLT ve Türkçedeki bazı problemlü ünlü uzunlukları üzerinde durulmuştur. Araştırmacı, Türkçedeki ses değeri tartışmalı bazı ünlüleri DLT’den hareketle ortaya koymaya çalışmıştır. Bunu yaparken de değişik Türk lehçelerinden yararlanarak ileri sürdüğü fikirleri desteklemiştir. Çalışmada ayrıca Kâşgarlı’nın uzatmalı olarak telaffuz ettiği ancak bazı Türk lehçelerinde normal uzunlukta olan örnekler üzerinde de durulmuştur. Bütün bu verilerin ışığında araştırmacı DLT ile ilgili üç sonuç ortaya çıkarmıştır. Bunlar; ünlülerin uzunluk ve kısalıkları ile ilgili sorunlar, eserde kullanılan Arapça gramer yöntemi ve bilinen hatalar şeklindedir.

MİRZAOĞLU, F. Gülay, “Divânü Lugâti’t-Türk Işığında Müzikal İcra Ortamları”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 521-540.

Bu bildiriye, müzik kültürüyle ilgili icra veya gösterim ortamlarını bütünüyle betimlemek mümkün görünmese de DLT’de geçen müzik yapmak, çalgı adları ve icra ortamlarına ilişkin terim, deyim ve açıklayıcı bazı bilgilerden hareketle müzikal icra ortamlarına dair veriler ortaya konulmuştur.

⁶ Özet, KTÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Necmettin Alkan tarafından bildirinin Almanca aslından yapılan çeviriden hareketle hazırlanmıştır.

Verilen bilgiler ışığında, günlük yaşamda ve törenlerde müziğin icra edildiği ortamlar tespit edilmeye çalışılmış ve bu ortamlar bağlamında müzikal gösterim/icra geleneklerinin geçmişten bugüne süreklilikleri DLT esasında araştırılmıştır. Kâşgarlı Mahmud'un, XI. yüzyılda yazdığı ve bulunduğu tarihten bugüne kadar Türk yaşamının bilinen bütün dönemlerini, sözlü gelenekten elde edilen bilgiler yoluyla aydınlatmış olan eserinde, kültür yaşamının pek çok alanında olduğu gibi, müzik kültürü alanında da çok sayıda söz ve terime yer verilmiştir.

MOMRIK, Anatoliy, "Ukrayna Oryantalistlerinin Çalışmalarında Mahmud Kâşgarlı (Ahatangel Krımski, Omelian Pritsak)", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 585-590.

Bu çalışmada, Ukrayna'da XX. yüzyılın başlarından itibaren bir bilim dalı olarak ortaya çıkan Oryantalistik ve Kâşgarlı'nın, Ukrayna'da bu bilim dalı ile ilgilenen araştırmacılar tarafından bilindiğine dair veriler sunulmuş ve konu irdelenmiştir. Bu bağlamda temelde Ahatangel Krımski ve Omelian Pritsak üzerinde duran araştırmacı, anılan Oryantalistlerin Kâşgarlı hakkındaki malumatlarından, DLT ve Kâşgarlı Mahmud üzerine yaptıkları çalışmalardan bahsetmiştir.

NALBANT, Mehmet Vefa, "Sözcüklere Türkçe Bakan Bir Köken Bilimci: Kâşgarlı Mahmud ve Ödünçleme Sözcükler Üzerine Yaptığı Köken Bilgisi Çalışmaları", *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 541-548.

Bu bildiriye Kâşgarlı'nın Farsça ya da Arapça olarak bilinen fakat kendisi tarafından Türkçe olduğu ileri sürülen bazı sözcükler ile yine kendisi tarafından Farsça-Arapça olarak gösterilen sözcükler üzerindeki köken bilgisi çalışmaları değerlendirilmiştir. Ayrıca Kâşgarlı'nın yabancı dillerden dilimize geçmiş sözcüklerin ya da Türkçe olup Farsça veya Arapça sanılan sözcüklerin kökenini aydınlatmaya çalışırken kullandığı yöntemler üzerine durulmuş, *Divânü Lugâti't-Türk*'te bu bağlamda kaydedilmiş bazı sözcükler incelenmiştir.

NASKALİ-GÜRSOY, Emine, "Divânü Lugâti't-Türk'te Bir Kurt Avı ve Anadolu'daki Şekli", *Divânü Lugâti't-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 55-56.

Çalışmada Kâşgarlı Mahmud ve eseri DLT'deki bilgiler ışığında anlatılan coğrafyanın insanı ile eserin bütünleştiği belirtilerek DLT'de geçen bir kurt avı ve bunun Anadolu'daki varyantlarına değinilmiştir. DLT'deki kurt avı, Sivas ve

Kars illerinde yaşayan varyantlarıyla mukayese edilerek değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler ışığında bazı küçük farklılıkların dışında kurt avı ve varyantlarının temelde benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

NURİ, Ömercan, “Kâşgarlı Mahmud’un Mezar Vakfiyeleri”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 19-26.

Bu çalışma, giriş bölümünün dışında Kâşgarlı Mahmud’un ele geçen dört mezar vakfiyesinin bulunuşu ve her vakfiyenin teker teker ele alındığı bölümlerden oluşmaktadır. Çalışmanın vakfiyelerle ilgili bölümünde her bir vakfiyenin önce transkripsiyonu yapılmış, daha sonra da vakfiyelerin yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca çalışmanın sonuna vakfiyelerin tıpkıbasımları ile Kâşgarlı Mahmud’un türbesine ait fotoğraf eklenmiştir.

NYİRİ, Naria, “Kâşgarlı Mahmud’un Divânü Lugâti’t-Türk Adlı Sözlüğündeki Bitki Adları”, *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildirileri*, (23-28 Eylül 1985, İstanbul), Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1985, s. 205-213.

Bu araştırmada bir Macar Türkoloğun gözüyle DLT’de yer alan bitki adları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın giriş bölümünde Macarca ve Türkçenin özellikle tarım terminolojisi bakımından ortaklığına değinilerek, bu ortaklığı meydana getiren çeşitli tarihî olaylar hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmacı bu çalışmada DLT’deki yaklaşık 250 bitki adının tamamına değil, bir bölümüne yer vermiştir. Çalışmada ele alınan bitki adları niteliklerine göre *meyveler*, *sebzeler*, *hububat*, *hayvan yemi*, *tıbbî bitkiler*, *genellikle yararlı bitkiler* ve *ağaçlar* şeklinde toplam yedi alt başlığa ayrılarak incelenmiştir.

NYSANBAYEV, Abdumalik, “Mahmud Kâşgarî’din Halık Filosofiyası (Kâşgarlı Mahmud’un Halk Felsefesi)”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 549-554.

Bu çalışmada, genellikle Türk dili ve Türk halk bilimi temelinde ele alınan DLT’nin sosyolojik yönü üzerinde durulmuştur. DLT’de halk inançlarının özellikleri, tarihî ve efsanevi değerler, dinî ve etnik terminoloji tespit edilmiştir. Bu sebeple o devir toplumunun sosyolojik, siyasi ve manevi hayatı genişçe incelenmiş, farklılıkları dile getirilmiştir. İnsan karakterinin öznel ve nesnel yanları, insanların hareketleri ve onların idrakı, toplumun birlikteliği ve gelişme süreci derin bir şekilde gösterilmiştir. Toplum ve medeniyet bu tarihî eserde derin bir şekilde anlatılmıştır.

ORMUSHEV, Asan, “Kâşgarlı Mahmud’un Divânü Lugâti’t-Türk Sözlüğünün Tarihi Kaynak Olarak Önemi”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 555-560⁷.

Kâşgarlı Mahmud’un ansiklopedik sözlüğünün Türkçe’nin grameri, fonetiği, leksikolojisi bakımından önemine işaret eden yazar, eserde Türklerin insanların taşıyabileceği en güzel vasıflara sahip olarak tanıtıldığını, hatta hadislerden biri örnek gösterilerek Türklerin aslında Allah’ın askeri olduklarının belirtildiğini anlatır. Bu kitabın tarihçiler için önemini de Türk kavimleri ve yerleşimleri hakkında bilgi vermesi, özellikle de Oğuz boylarını genişçe anlatmasına bağlar. Divan ile ilgili araştırmaları yapan isimlere de dikkat çeken yazar, V. V. Bartold, İ. N. Lemanov, S. P. Tolstoy, O. Karayev gibi Türkologları anar. Kırgızistan’ın X-XII. yy arasındaki tarihini araştırırken O. Karayev, T. Çorotegin, A. S. Narınbayev, B. Osmonaliyeva, *Divânü Lugâti-t-Türk’e* başvurmuşlardır. Eserde birçok yer adı anılmıştır. Özellikle de Tyan-Şyan ve Yedi Su gibi bölgeler en ince ayrıntılara kadar anlatılmıştır. Bu coğrafik birimlerin birçoğu hala mevcuttur. Bununla birlikte günlük hayatla ilgili birçok ögenin adına da rastlanmaktadır; örneğin, yemek adları, kıyafet, inşaat malzemesi, ev eşyaları v.s. Bu değerlendirmelerden hareketle yazar, Divan’ın Kırgız halkının tarihi konusundaki derin ve ayrıntılı araştırmalarda vazgeçilmez bir kaynak olduğunu vurgular.

ORUZBAEVA, Byubina O., “Mahmud Kâşgarî’nin Divanı ve Kırgız Dil Tarihinin Bazı Sorunları”, *I. Türk Dili Bilimsel Kurultayı Bildirileri*, (27-29 Eylül 1972, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 1975, s. 447-454.

Çalışmada Kırgız Türkçesi ve Kırgız dili tarihi çalışmalarının yeniliğine ve yapılan araştırmaların niteliğine değinilerek DLT’nin Kırgızcanın karanlıkta kalan yanlarını aydınlığa kavuşturma rolüne vurgu yapılmıştır. DLT’deki bizzat Kırgız Türkçesine yönelik bilgilerin varlığına işaret eden araştırmacı, atasözü, deyim gibi söz varlığına ait birçok unsurla fikirlerini desteklemiştir. Kırgız Türkçesinde bugün kullanılan birtakım kelime ve terimler DLT’deki şekilleriyle mukayese edilmek suretiyle açıklığa kavuşturulmuştur. Araştırmacıya göre, DLT’de yer alan veriler bugünkü Kırgız Türkçesinin başlangıcını ses, morfoloji ve semantik açıdan aydınlatacak düzeydedir.

ÖLKER, Gökhan, “Divânü Lugâti’t-Türk’ten Hareketle Eski Oğuz Atasözleri Tespit Edilebilir mi?”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı*

⁷ Bildirinin Rusça’dan Türkçe’ye çevirisi Arş. Gör. Badegül Can tarafından yapılmıştır.

Mahmud Sempozyumu Bildirileri, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 666-670.

Çalışmada DLT'nin gün geçtikçe zenginleşen ve araştırmacılara yeni ufuklar açan özelliğine değinilerek Oğuzlara ait veya Oğuzlar tarafından kullanılan atasözleri ortaya konulmuştur. Araştırmacı, 1944 yılında Ferit Birtek tarafından "En Eski Türk Sıvları" adıyla yayınlanan DLT'deki atasözleri ile Kâşgarlı Mahmud'un doğrudan "Oğuzca" dediğı kelimeleri inceleyen Tahsin Banguoğlu'nun çalışmalarına atıfta bulunarak eski Oğuz atasözlerinin izini sürmüştür. Buna göre DLT, Oğuzlara ait veya onların kullandığı atasözlerini içeren yol gösterici bir eser konumundadır.

ÖLMEZ, Mehmet, "Divânü Lugâti't-Türk'teki Tek Örnekler Üzerine", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 295-297.

Çalışmada Clauson'un yalnızca bir tek örneğine rastladığı bir kelimeyi tanımlamak istediğinde kullandığı *hapax legomenon* (tek örnek) ifadesinin DLT'deki örnekleri üzerinde durulmuştur. Clauson'un *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish* adlı eserinde yer verdiği 2300 tek örneğin 2000'e yakınının DLT'deki verilere dayandığı, ancak bu konuda birtakım eksikliklerin olduğu, bunların bir kısmının Clauson'un çalışmasından sonraki yayınlarda düzeltildiği ve bu konuda daha dikkatli çalışmanın gerekliliğı vurgulanmıştır.

ÖNCÜL, Kürşat, "Sihirsel Düşünüş ve Pratiklerin Divânü Lugâti't-Türk'teki Yansımaları", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 120-125.

Çalışmada sihirsel düşünüş ve sihirsel kültür kavramlarından hareketle, bu terimlerin insan zihninde ifade ettiği anlamı, eski zamanlarda bu terimlere nasıl bakıldığı ve değerlendirildiğı hakkında bilgi verilmiştir. Sihirsel düşünüş ve sihirsel kültüre dair DLT'deki çeşitli alt maddeler sıralanarak bu maddelerin içerdikleri anlam katmanlarına değinilmiştir. Araştırmacıya göre bu tür kavramlar, medeniyetin gelişimiyle birlikte bugünkü bakış açısıyla daha iyi anlaşılmakta, o dönemde bu tür etkinliklere niçin başvurulduğunun anlamlı ve mantıksal sebepleri olduğu ortaya çıkmaktadır.

ÖZBAY, Murat; MELANLIOĞLU, Deniz, "Yabancılarla Türkçenin Öğretiminde Temel İlkeler ve Divanü Lügat-it -Türk", *II. Uluslararası Türkiyat*

Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 561-572.

Bu çalışmada *Divânü Lugâti't-Türk*, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dikkate alınması gereken ilkeler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Dil öğretimine yönelik çalışmalara bakıldığında Türkçe kaynaklar arasında *Divânü Lugâti't-Türk*'ten önce Türkçenin öğretimine yönelik hazırlanan bir eser henüz tespit edilememiştir. *Divânü Lugâti't-Türk*, yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla kaleme alınmış bir eserdir. Günümüzde de yabancılara Türkçenin öğretimi, ayrı bir uzmanlık alanı olarak değerlendirilmektedir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde amaç ve kazanımlar belirlenirken eğitim ve öğretim etkinlikleri planlanırken çeşitli ilkeler göz önünde tutulmalıdır.

ÖZDEMİR, Nebi, “Divânü Lugâti't-Türk'ün Uluslararası İlişkiler Boyutu”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 573-600.

Bu çalışmada karşılaştırmalı kültür bilimi yaklaşımlarından hareketle *Divânü Lugâti't-Türk*'ün uluslararası ilişkiler boyutu açıklanmakta ve yorumlanmaktadır. Kâşgarlı Mahmud, karşılaştırmalı kültür araştırmalarının öncülerinden biridir. *Divânü Lugâti't-Türk*'te sözcükler, farklı dil ve coğrafyalar, diller ve topluluklar arası ilişkiler de gözetilerek açıklanmıştır. Kâşgarlı'nın eseri, dünyada ve Türkiye'de karşılaştırmalı kültür bilimi araştırmalarının temel kaynakları arasındadır. Bu eserde orta dönem Türklük hayatına ait hâkimiyet sahası ve anlayışı, yönetim sistemi, protokol düzeni, iç ve dış politika, ülke içi ve dışı topluluklar, elçilik gibi konularda pek çok bilgiye rastlanmaktadır.

ÖZLÜK, Işıl Pınar, “Divânü Lugâti't-Türk'te Giyim Kültürü”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 671-675.

Çalışmada DLT'deki giyim ile ilgili kelimeler ve dolayısıyla dönemin kültürel yönü üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda araştırmacı DLT'nin Türk dili alanında olduğu kadar, Türk kültürü için de önemli olduğunu belirtmiş, giyimin bir toplumun kültürünü yansıtmaya özelliğine dikkat çekmiş, bu manada DLT'deki giyim ile ilgili kelimelerin dönemin kültürel yapısı hakkında bilgi veren unsurlardan biri olduğunu belirtmiştir. Çalışmada ayrıca DLT'nin yazıldığı dönemden önceki Türk kültürü hakkında bilgi verilerek Hun döneminden beri takip edilen Türk giyim kültürünün birbirinin devamı

niteliğinde, Kâşgarlı Mahmud'un eserini meydana getirdiği dönemde de sürdüğü vurgulanmıştır.

ÖZMEN, Mehmet, "Divânü Lugâti't-Türk'te ve Kutadgu Bilig'de 'aymak' Fiiliyle Kurulan Dolaysız Anlatım Cümleleri Üzerine", *Yıldız Teknik Üniversitesi 730. Yılında Kutadgu Bilig ve Divânü Lugâti't-Türk Sempozyumu Bildirileri*, (21 Mart 2003), S. 12, Bahar 2003.

POLAT, İbrahim Ethem, "Divânü Lugâti't-Türk'ün Metodolojisinin Arapça Sözlük Geleneğiyle Karşılaştırılması", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 249-257.

Divânü Lugâti't-Türk'ün Türk Dünyası ve Türkçe yanında Arap Dünyası ve Arapça için de büyük öneme sahip olduğunu belirten yazar, Kâşgarlı Mahmud'un eserinde bazı Türkçe kelimelerin Arapça karşılıklarını verdikten sonra bunları atasözleri veya manzum parçalardan örnekler içinde gösterdiğini belirtmiştir. Bu şekilde 289 atasözü, 764 dizeye başvurulduğu görülmektedir. Çalışmada Arap dili sözlüklerinin metodoloji verilmiş, bu bağlamda Arap Edebiyatının mevzui lügatlerinden alfabetik lügatlerine kadar geniş bir yelpaze sunularak eserlerin *Divânü Lugâti't-Türk* ile mukayesesi yapılmıştır. Kâşgarlı Mahmud'un bu eserinin sadece Türk edebiyatı açısından değil Arap edebiyatı açısından da mükemmel kabul edilişi örneklerle ele alınmıştır.

REFIYI, Hasan; REZZAKI, Mehmed, "Divânü Lugâti't-Türk ve Onun Farsça Çevirmeleri", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 87-92.

Azerbaycan Türkçesi ile kitapta yer alan bu bildiriye, Türk dünyasının ortak hazine ve şaheserlerinden biri olarak adlandırılan ve dünyanın çeşitli dillerine çevrilen *Divânü Lugâti't-Türk*'ün Farsça çevirileri ile onların özellikleri hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. İran'da ilk olarak M. Debir Siyakî tarafından Farsçaya çevrilen Divan ve çeviri hataları, son dönemde Hüseyin Mehmedzade Sadık tarafından yapılan, Muallim Rif'at ve Besim Atalay'ı esas alan akıcı ve bilimsel çeviri karşılaştırılmıştır. Debir Siyakî'nin tercümesi, eserin Farslara tanıtımı için bir fırsat olarak değerlendirilirken Mehmedzade Sadık'ın tercümesi başarısı ile öne çıkarılmıştır.

REHİMOĞLU, Arif, "Lengokültürel Araştırmalar Işığında Divânü Lugâti't-Türk", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 575-584.

Azerbaycan Türkçesi ile sunulan bu çalışmada amaç, dilbilimsel kültür araştırmaları ışığında Kâşgarlı Mahmud'un *Divânü Lugâti't-Türk* adlı eserinden hareketle eski Türk kültür sistemine dikkat çekmektir. Bu amaçla Divan'da geçen *bert//birt; kur, kuram, kurdaşmak; çatpa; pamuk, suwalmak, suwaşmak, çapmak, salı; kaşık//kaşuk, kaşuklamak; közlük//közüldürük; öñik, oñıklanmak; çığ, çığlamak; sumlın, sumlutmak; yi, yiçi, yigne, urt, yüksük, kübimek, kadhumak, kadhiğ, sırmak* vb. sözlerin özellikleri araştırılmış ve eski Türk kültür sistemine yönelik bilgiler bu dil birimleri ışığında incelenmiştir.

REICHL, Karl, "Divânü Lugâti't-Türk'ün Kahramanlık Şiirleri ve Orta Asya'da Yaşayan Türklerin Halk Destanı", *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 601-614.

Bu çalışmada, Orta Asya'da yaşayan Türklerin halk destanı ile DLT birkaç özellik bakımından karşılaştırılarak *Divânü Lugâti't-Türk*(DLT)'teki kahramanlık şiirlerinin Türk halk edebiyatının önemli bir menşei olduğu gösterilmiştir. Bu yaklaşıma göre DLT'deki kahramanlık şiirlerinde Türk kahramanlık destanlarının belirgin özellikleri bulunmaktadır. Çalışmada ele alınan kahramanlık şiirleri, birkaç başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlar; *tabiat tarifî, savaş motifleri, bakış açısı, vezin, yazım nevi* şeklindedir.

SAKAOĞLU, Saim, "Divânü Lugâti't-Türk'teki Bazı Atasözleri Üzerine", *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*, (4-7 Eylül 1988, Ankara), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s. 261-267.

Araştırmacı, DLT üzerine yaptığı çalışmalarda kendisini en çok uğraştıran bölümün atasözleri olduğunu, bu nedenle konuya eğilme gereği duyduğunu dile getirmiştir. DLT üzerine yapılan araştırmalarda verilen bilgilerden hareketle bu eserdeki atasözlerinin sayıları ile ilgili bir birlik bulunmamaktadır. Yazara göre bunun en büyük nedeni, bazı araştırmacıların atasözü olmayan bazı söz ve inanç ifadelerini atasözü olarak değerlendirmesi ve aynı atasözünün DLT'nin birkaç değişik yerinde geçmesi gösterilebilir. Çalışmada DLT'de geçen ve Türkiye Türkçesinin çeşitli ağızlarında birtakım değişikliklere uğrayarak yaşayan atasözlerine de değinilerek çeşitli çıkarımlarda bulunulmuştur. Buna göre DLT'de yer alan atasözlerinin bazılarının birtakım şekil ve anlam değişikliklerine uğrayarak yaşadığı, bazılarının tamamen kullanımdan düştüğü, bazılarının da benzerleri arasından sıyrılarak yaşamaya devam ettiği belirtilmiştir.

SAKAOĞLU, Saim, “Divânü Lugâti’t-Türk’teki Atasözlerinin Anadolu’daki İzleri”, *Divânü Lugâti’t-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 36-46.

Çalışmada DLT’deki atasözleri üzerine yapılan çalışmalar kısaca tanıtılmış, eserde geçen atasözlerinden örnekler verilerek bu atasözlerinin Anadolu’daki kullanımlarıyla bağlantı kurulmuştur. DLT’de geçen atasözleri kendi içerisinde sınıflandırılarak günümüzde yaşayanlar, DLT’de olup da Anadolu ağızlarında olmayanlar, değişikliğe uğrayanlar ve aynen kullanılanlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

SARIHANOV, Mamed Durdı, “Mahmud Kâşgarlı’nın Divânü Lugâti’t-Türk Eserinin Türkmenistan’da Öğrenilmesi ve Kullanılışı”, *Divânü Lugâti’t-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 102-105.

Çalışmada DLT’nin Türkmen dil bilgisindeki yeri, Türkmenistan’da öğrenilmesi ve bilim adamlarının konuya yaklaşımları hakkında bilgiler verilmiştir. Araştırmacı, DLT’nin bulunuşundan başlayarak eserin Türkmen bilim adamlarının kullanımına sunulmasına kadar geçen süreyi ve yaşananları anlattıktan sonra, DLT üzerine Türkmenistan’da yapılan ilk çalışmalara, Türkmenistanlı araştırmacıların eser hakkındaki düşüncelerine, değerlendirmelerine yer vermiştir.

SARIYEV, Berdi, “Kâşgarlı Mahmud’un Divan Sözlüğü ve Bugünkü Türkmence”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 615-640.

Çalışmada, DLT ile ilgili Türkmenistan’da yapılmış olan çalışmalar hakkında bilgi verilmiş, söz konusu sözlükteki bazı sözcüklerle Güney-Batı Oğuz grubu içinde yer alan çağdaş Türkmen Türkçesinde kullanılan kelimeler fonetik ve leksik-semantik açıdan karşılaştırılmıştır. Ayrıca DLT ile yapılan karşılaştırma sonucunda elde edilen Türkmen dilbiliminin özelliklerine, dönemle ilgili Türkmen coğrafyasına ve bazı terimlere dair bilgilere yer verilmiştir.

SARIYEV, Berdi, “Kâşgarlı Mahmud’un Divan Sözlüğü ile Bugünkü Türkmence Sözlüğün Karşılaştırması Sonucundan Bazı Notlar”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 268-278.

Biri giriş ve biri sonuç olmak üzere on kısa bölüm halinde hazırlanan çalışma, Sovyetler döneminde Kâşgarlı Mahmud'un *Divânü Lugâti't-Türk* sözlüğü ile ilgili ilk ilmi araştırmalar hakkında bilgilerle başlar. Bu çalışmada Türk-Oğuz-Türkmen üçgeni belirlenerek DLT'de geçen ve Türkmençe Sözlük'ten (Aşkabat, 1962) alınan örnekler yan yana getirilerek karşılaştırılmaktadır. Ayrıca sözlükle karşılaştırma sonucunda elde edilen Türkmen liguistik pasaportuna, dönemle ilgili Türkmen coğrafyasına ve bazı terimlere (tıp ve ecza alanında) dair bilgiler verilmiştir.

SCHÖNIG, Claus, "On Some Problems in Divânü Lugâti't-Türk (Divânü Lugâti't-Türk'teki Bazı Sorunlar Üzerine)", *Yıldız Teknik Üniversitesi 730. Yılında Kutadgu Bilig ve Divânü Lugâti't-Türk Sempozyumu Bildirileri*, (21 Mart 2003).

SERTKAYA, Osman Fikri, "Son Bulunan Belgeler Işığında Kâşgarlı Mahmud'un Hayatı Hakkında Yeni Bilgiler", *Divânü Lugâti't-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 130-146.

Üç bölümden oluşan çalışmada önce, Kâşgarlı Mahmud'un soy kütüğü şeceresiyle verilmiştir. İkinci bölümde Uygur âlimlerinin bulduğu belgeler ışığında ortaya çıkarılan Kâşgarlı Mahmud hakkındaki vakfiyeye değinilmiştir. Son bölümde ise çeşitli açılardan çekilen fotoğraf ve bilgilerin yardımıyla Kâşgarlı'nın türbesi anlatılmıştır. Ayrıca araştırmacı, bir arkadaşının gözünden Kâşgarlı'nın türbesi ve o yörede yaşayanları anlatmıştır. Çalışmanın sonunda DLT üzerine yapılan çalışmalar, DLT'nin yayınları, bu yayınlarda madde başlarının sayısı hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

SEVİNÇ, Rıfat Resul, "Divânü Lügati't-Türk'te Kullanılan Arapça-Türkçe Ortak Kelimelerin ve Gramer Kurallarının Mukayesesi", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 375-383.

Bu çalışmada *Divânü Lugati't-Türk'te* yer alan ve müellifin Türkçe ve Arapçada kullanıldığına işaret ettiği kelimeler ile verdiği Türkçe gramer kurallarının üzerinde durulmaktadır. *Divânü Lugâti't-Türk'te* Arapçada da kullanıldığı ifade edilen kelimelerin Arapça sözlüklere müracaat edilmek suretiyle anlamlarını koruyup korumadıkları veya anlam kaymasına uğrama durumları tespit edilmekte ve söz konusu gramer kurallarının Arapça ile karşılaştırılması yapılarak iki dilin grameri arasında yakınlıklar ve aykırılıklar tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bildiriye göre, Kâşgarlı Mahmud'un Arapçaya yaptığı atıflarda verdiği örnekler zaman zaman Arapçanın kuralları ile

çelişmektedir. Bunun tercümeden kaynaklanan bir sorun olduğunu düşünen araştırmacı, bu kaynak eserin yeni çevirilerinin yapılmasını ve Arapçaya yapılan atıfların da kaynağı gösterilerek açıklanması gerektiğini önermektedir.

SUCU, Nurgül, “Zemahşerî ve Mukaddimetü'l-Edeb Adlı Eserinin Genel Özellikleri”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 391-398.

Bu bildiriye, *Mukaddimetü'l-Edeb*'in müellifi Zemahşerî kısaca tanıtılmakta, eserin genel özellikleri üzerinde durulmakta ve başta *Divânü Lugâti't-Türk* olmak üzere Orta Türkçe devrinde yazılan diğer eserler arasındaki yeri ve önemi ifade edilmektedir. *Mukaddimetü'l-Edeb*, Zemahşerî tarafından yazılmış önemli bir dil yadigârıdır. Zemahşerî bu eseri 1127-1144 yıllarında sunmuştur. Kendi özel kütüphanesindeki Arapça eseri anlayabilmek için bir anahtar isteyen Harzemşah hükümdarı Atsız için hazırlamıştır. Arapça pratik bir sözlük olarak yazılan *Mukaddimetü'l-Edeb*'in Şufter nüshasını inceleyen Nuri Yüce; bu sözlükteki bütün kelimelerin indeksini yapmış, böylelikle bu indekste 3506 kelime bulunduğu görülmüştür. Buna göre *Mukaddimetü'l-Edeb*, *Divânü Lugâti't-Türk*'ten sonra Orta Türkçe'nin en zengin kelime hazinesine sahip bir dil yadigârıdır.

SUIÇMEZ, Yusuf, “Kâşgarlı Mahmud'a Göre Türk Kimliğinin Ortaya Çıkışı”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 536-544.

Çalışmada Kâşgarlı'nın DLT'deki verilerinden hareketle Türk kimliğinin ortaya çıkışı değerlendirilmiştir. Bu bağlamda araştırmacı, konuyla ilgili kaynaklarda Türk kimliğinin oluşumuyla ilgili dile getirilen görüşlere değinmiş, Kâşgarlı'nın yaklaşımıyla diğer yaklaşımlar arasında mukayeseler yaparak Türk kimliğinin meydana geliş sürecini tespit etmeye çalışmıştır. Türk kimliğinin değişik coğrafyalardaki serüvenini aktaran araştırmacı, ileri sürülen varsayımlardan hareketle birtakım çıkarımlarda bulunmuştur.

ŞAHİN, Hatice, “Divânü Lugâti't-Türk'te er- Fiili”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 641-648.

Bu bildiriye Köktürk ve Uygur metinlerinde müstakil anlamı olan, türlü çekimlere girebilen, sınırlı da olsa türetme ve ortaç ekleriyle kullanılan, *-ken* zarf-fiil ekinin yanında *-ıp* zarf-fiil ekiyle de kullanılabilen *er-* fiilinin *Divânü Lugâti't-Türk*'teki durumu ortaya konulmuştur. Buna göre *er-* fiili Türk dilinin

tarihî devirlerinde ve günümüzde farklı biçim ve işlevlerle karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, söz konusu fiilin ayrıntılı bir biçimde ele alınmasını gerektirmektedir. *Divânü Lugâti't-Türk*'te bu fiilin örnekleri ve fiille ilgili açıklamalar mevcuttur.

ŞAMİL, Ali, “Azerbaycan’da Divânü Lugâti’t-Türk’ün İlk Öğrenilme ve Çevrilmesi”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 79-86.

Çalışmada Azerbaycan’da *Divânü Lugâti't-Türk*’ün tercüme faaliyetleri ve yapılan incelemeler hakkında bilgi verilmektedir. Bilim âleminin eserden haberdar olmasını takiben Azerbaycan’da da *Divânü Lugâti't-Türk*’ün Türkçeye çevrilmesi ve tanıtılmasına başlanmıştır. Mirze Möhsün İbrahimov “Mahmud Kaşgari” başlıklı makalelerini Bakü’de basılan “Yeni Yol” gazetesinin Temmuz-Ağustos 1924, 21-25. sayılarında yayınlamıştır. Bu makalelerden birincisinde Mahmud Kaşgari ve onun eserinden söz edilmiş, sonrakilerde *Divânü Lugâti't-Türk*’ten örnek metinler verilmiştir. 1930’da Emin Abid, Bakü ve Tiflis’te ayrı ayrı yayınlattığı makalelerinde *Divânü Lugâti't-Türk*’ten söz etmiş ve ondan kaynak olarak yararlanmıştır. Bu konuda en büyük hizmeti ise Azerbaycan Bilimler Akademisi’nden Halit Said Hocayev yapmıştır. 1935’te *Divânü Lugâti't-Türk*’ü Arap dilinden Türkçeye çevirmek ve yayına hazırlamak için görevlendirilen Hocayev, Nisan 1937’de bu işi bitirip eseri Leningrad’da çalışan ünlü Türkologlardan İgnati Kraçovski ve Prof. Sergey Malov’un onayına sunmuştur. Ancak adı geçen üç araştırmacı da Sovyet irticasının kurbanı olduğundan *Divânü Lugâti't-Türk* basılamamış ve araştırılması da uzun yıllar almıştır.

ŞİMŞİR, Sebahattin, “Kazakistan’da Kâşgarlı Mahmud ve Divânü Lugâti’t-Türk Hakkında Çalışmalar”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 76-78.

Bildiri iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kâşgarlı Mahmud ikinci bölümde de, *Divânü Lugâti't-Türk* hakkındaki çalışmalar ele alınmaktadır. Ayrıca çalışmada Kazakistan Cumhuriyeti’nin bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından sonra yapılan çalışmalar ışığında bir değerlendirme söz konusudur. Çalışmanın malzemesi Kazakistanda yayımlanan *Kazak Edebiyatı* ve *Kazakistan Muallimi* gazeteleri ile *Ana Dili*, *Medeniyet*, *Kazak Tarihi* dergilerinde yer alan yayınlardan oluşmaktadır. Öte yandan yazar, Kazakistanda 1993’te *Tubi Bir Türki Dili* ve 1997’de *Türk Sözdüğü* adı ile yapılan Divânü Lugâti’t-Türk yayınlarından da söz etmiştir.

TAĞIZADE-KARACA, Nesrin, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Bir Değer Olarak Pastoral Yapı ve Unsurlar”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 565-574.

Çalışmada DLT’nin kültür tarihimizdeki önemi üzerinde durularak Türklerin yurt edindikleri ve yerleşik hayatı benimsedikleri her yerde tabiat ile iç içe olduğundan hareketle DLT’deki pastoral yapılar ve ağırlıklı olarak bitkiler hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırmacı, kültürel hayatın taşıyıcısı olan dile bağlı olarak Türk milletinin tabiata dair adlandırma ve kullanımlara verdiği önemi ve tuttuğu yolu DLT’den aldığı örneklerle ortaya koymuştur.

TANYILDIZ, Ahmet, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Münazara İçerikli Manzumeler”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 207-214.

Çalışmada *münazara* kelimesinin kökeninden hareketle DLT’deki münazara nitelikli şiirler üzerinde durulmuştur. Bu incelemede DLT’nin her üç cildinde de yer verilen yaz ile kışın atışmaları önemli bir işlevdedir. Araştırmacı bu dörtlükleri esas alan çalışmalara da değinerek konuya dair kaynak önerisinde bulunmuştur. Çalışmada toplam 24 tane münazara içerikli dörtlüğe yer verilerek dönemin edebî estetik değeri farklı bir açıdan ortaya konulmuştur.

TAŞ, İsmail, “Kâşgarlı Mahmud’un Bilinçaltı”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 507-515.

Bu araştırmada, Kâşgarlı Mahmud’un DLT’de ele aldığı konular ve izlediği yöntem üzerinde durularak İslam medeniyetinde Türklerin yer edinme çabaları, bir bilinçaltı okuma denemesiyle ortaya konulmak istenmiştir. Bu bağlamda Kâşgarlı’nın düşünce yapısını anlayabilmek amacıyla İslam toplumlarındaki unsurların birbirleriyle rekabetleri ve Türklerin İslamlaşma süreci üzerinde durulmuş, VIII-XI. yüzyıllarda milletlerin fazilet anlayışlarına dair bilgi verilmiştir. Türklerin özlerini koruma çabası olarak dillerini gördükleri, bunun da Kâşgarlı’nın eseriyle somutlaştığı vurgulanmıştır.

TAVKUL, Ufuk, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Sosyal Tabakalaşmaya Dair Terminoloji”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 649-658.

Bu çalışmada, eski Türk toplumunda gerçekten bir sosyal tabakalaşmanın mevcut olup olmadığı tartışılmakta, Kâşgarlı Mahmud dönemine ait diğer kaynaklara başvurularak bu soruya cevap aranmaktadır. Buna göre, *Divânü Lugâti't-Türk* söz varlığı açısından incelendiğinde, Kâşgarlı Mahmud'un kendi döneminin Türk toplumsal yapısını iyi bildiği ve gözlemlediği sonucu çıkarılabilir. *Divânü Lugâti't-Türk*'te yer alan sosyal tabakalaşma ile ilgili kelimeler ve kavramlar, Kâşgarlı Mahmud döneminde Türk toplumunda bu manada bir tabakalaşmanın varlığını ortaya koymaktadır.

TAYŞİ, Esra K., "Divânü Lugâti't-Türk'te Yer Alan Atasözleri ve Bu Atasözlerinin Günümüzdeki Kullanım Alanları", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 660-665.

Çalışmada kültürün taşıyıcısı ve aktarıcısı niteliğinde olan atasözleri *Divânü Lugâti't-Türk* örneğinde değerlendirilerek bu atasözlerinin günümüzdeki kullanım alanları tespit edilmiş ve Türkçe eğitimi açısından önemi vurgulanmıştır. Çalışmada toplam 24 atasözüne yer verilmiştir. Araştırmacı DLT'de yer verilen ve birtakım ses değişmelerine uğrayan atasözlerinin günümüzde kullanım şekillerini ve atasözünün belirttiği anlamı bir arada tablo şeklinde göstererek çalışmasına işlevsel bir boyut kazandırmıştır.

TERES, Ersin, "Karahanlı Türkçesinde Askerlikle İlgili Bazı Terimler Üzerine (I)", *Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu*, (25-27 Nisan 2007, Erzurum), 2009, s. 1055-1061.

Çalışmada savaş kültürünün Türk diline yansımaları üzerinde durulmuştur. Karahanlı Türkçesi metinlerinden *Divânü Lugâti't-Türk*, *Kutadgu Bilig*, *Atabetü'l-Hakayık* ve Aysu Ata tarafından yayımlanan *Satır Arası Kur'an Tercümesi* adlı eserler mukayese edilerek her birinde yer alan askerlikle ilgili terimler tespit edilmiş, Türkçenin etimolojik sözlüklerinden hareketle bu terimlerin köken bilgisi açıklamaları üzerinde durulmuştur. Araştırmada söz konusu dört eserde otuzdan fazla askerlikle ilgili kelime tespit edilmiştir. Ancak burada, söz konusu kelimelerin tamamı değil, 6 tanesi incelenmiştir.

TERES, Ersin, "Divânü Lugâti't-Türk'te Spor ve Oyunlarla İlgili Bazı Terimler Üzerine", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 652-659.

Bu bildiri *Divânü Lugâti't-Türk*'te spor ve oyunlarla ilgili terimler üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda *Divânü Lugâti't-Türk* ve diğer Karahanlı Türkçesi metinleri, *Kutadgu Bilig*, *Atabetü'l Hakayık*, *Satır Arası Kur'an*

Tercümesi üzerinde karşılaştırmalı bir çalışma yapılmakta böylece metinlerde spor ve oyunlarla ilgili ortak olan terimler tespit edilerek sözcüklerin kullanıldıkları yerlerdeki anlamları, etimolojileri üzerinde durulmaktadır. İncelenen sözcükler; *bandal, çaylı mañlı, çögen, karaguni, küvlük, ohşagu, etiç, salhu, şabiñ, müñüz müñüz, yalhu, topık* olup bir kısmı oyun adı, bir kısmı da oyunlarla ilgili araç gereçlere işaret etmektedir.

TEZCAN, Semih, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Tek Veriler (Hapax Legomena)”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 298-302.

Bu çalışmada, DLT’deki tek veriler (hapax legomena); yani bir yazılı belgede ya da bir edebî eserde sadece bir kez geçen kelimeler üzerinde durulmuştur. Mehmet Ölmez’in yukarıda değinilen çalışmasında olduğu gibi bu araştırmada da Clauson’un anılan çalışmasındaki tek veri veya tek örnekleri üzerinde durulmuştur. Araştırmada DLT’deki tek veriler beş gruba ayrılmıştır. Bunlar; *tek veri olmasına karşın doğruluğundan şüphe edilmemesi gerekenler; herhangi bir yazış yanlışına, dikkatsizliğe dayananlar; dikkatsizliği aşan, bilmezlikten, bilmemezlikten kaynaklanan çekimleme yanlışlarına dayanan tek veriler; bir dilden bir dile yanlış çeviri sonucu meydana çıkmış olanlar; yanlış anlama ve yorumlamaya dayanan tek verilerdir*. Çalışmanın sonunda ise *çöküt* ve *çigen* kelimelerinin tek veri olma durumları irdelenmiştir.

TOKER, Mustafa; Emel KAYA, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Geçen Hastalık ve Organ Adlarının Tatar Türkçesi ile Anadolu Türkçesindeki Durumlarının Karşılaştırmalı Çözümlemesi”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 659-682.

Bu çalışmada, *Divânü Lugâti’t-Türk’te* geçen hastalık ve organ adlarının Türkiye Türkçesi ve Tatar Türkçelerindeki durumları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmada önce, *Divânü Lugâti’t-Türk’te*ki hastalık ve organ adlarının tespiti yapılmış, daha sonra tespit edilen bu kelimelerin Anadolu ve Tatar Türkçelerindeki durumları tablolar hâlinde ortaya konulmuştur. Elde edilen veriler, çalışmanın sonuç bölümünde karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

TOPRAK, Funda, “DLT’de İşteş Çatılı Fiillerden Yola Çıkararak Türkçede İşteşlik Kavramının Fonksiyonları”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 683-706.

Bu çalışmada DLT'deki kullanımlarından yola çıkılarak fiilden fiil yapım eki olan -(I)ş /-(U)ş eklerinin işlevleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Türk dilinde kullanılan en işlek çatı eklerinden birisi, dil bilgisi kitaplarında işteşlik çatısı olarak verilen -(I)ş /-(U)ş- ekidir. Bu ek hem geçişli hem de geçişsiz fiillere getirilmekte genellikle geçişli bazen de geçişsiz fiiller türetmektedir. Ekin fonksiyonları dil bilgisi kitaplarında ortaklık, karşılıklı olarak yapma ve oluş bildirmesi şeklinde değerlendirilir. Oysa ekin genel kabul gören bu fonksiyonlarının yanında daha farklı işlevlerde fiiller türettiği tespit edilmiştir. Bu farklı fonksiyonları DLT'deki fiillerde takip edebilmek mümkündür.

TURAN, Fikret, "Türk Dili ve Kültürünün İslam Medeniyetine Eklemlenmesi Sürecinde Divânü Lugâti't-Türk'te Yansıtılan Türk Kimliği", *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 707-716.

Kâşgarlı, DLT'de Türk topluluklarının genel kültür coğrafyasını onların dil, edebiyat, folklor ve dünya görüşleri çerçevesinde belirlerken bu bilgilerin, Türklerin İslam dünyasının siyasi lideri olmalarından dolayı önemli olduğunu düşünür. Buradan hareketle çalışmada, DLT'de Türk dili ve kültürüne dair verilerin hangi seviyede İslamlaştırıldığı ve bunu gerektiren sebeplerin neler olabileceği, eserde uygulanan yöntem, üslup ve yaklaşımların bu dönemde hâkim olan bilimsel metotlarla nasıl bir ilişki içinde bulunduğu ve bunlardan ayrıldığı yönlerin neler olduğu gibi sorulara cevap aranmıştır.

TÜRKAN, Kadriye, "Divânü Lugâti't-Türk'te ve Masal Dünyasında Bedensel Özür Fenomeni", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 629-634.

Çalışmada DLT'deki bedensel özür, yani sakatlıkla ilgili kelimeler tespit edilerek bu özürlerin masalarda işleniş şekilleri değerlendirilmiştir. Buna bağlı olarak *kör-şası göz*, *çarpık yüz*, *genzek-kekeme*, *topal-çolak*, *sağır*, *kötürüm*, *cüce*, *köse* ve *kel* başlıkları altında anılan sakatlıklarla ilgili kelimeler üzerinde değerlendirmede bulunulmuştur. Her bir sakatlık ya da bedensel özür ile ilgili gerekli açıklama yapıldıktan sonra bu sakatlıkların işlendiği masalardan örnekler verilmiştir.

TÜRKMEN, Fikret, “Günümüz Halk Şiirinde Kullanılan Şekil ve Türlerin Divânü Lugâti’t-Türk’teki İlk Örnekleri”, *Divânü Lugâti’t-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 30-35.

Çalışmada *Divânü Lugâti’t-Türk*’te yer alan şiirlerin hem nazım birimi hem de ölçüsü ve uyakları itibarıyla günümüzde yaşadığı belirtilmiştir. DLT’den alınan örneklerden hareketle halk şiirinde var olan tür ve şekil özelliklerinin yakınlığına dikkat çekilmiştir. Bu noktadan hareket eden araştırmacı, Kâşgarlı’nın eserine aldığı şiirlerin bugünkü örneklerin kaynaklarını gösteren birer delil olduğunu vurgulamıştır.

ÜNLÜ, Yücel, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Sosyal Değerler ve Tenkit”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 215-224.

Bu çalışmada DLT, içerdiği sosyal değerler ve devrine yönelttiği tenkitler açısından ele alınmıştır. Buna göre DLT, zengin bir dil ve folklor malzemesinin yanında aynı zamanda satır aralarına gizlenen içeriğiyle de ait olduğu topluma yön veren bir sosyoloji kitabıdır. Çalışma, genel bilgilerin verildiği giriş bölümünün dışında *soyun önemi, utanma, saygı, misafir, birlik, yardımlaşma, akrabalık, komşuluk, çalışma, evlilik, söz verme-sözünde durma, rüşvet, dostluk-arkadaşlık, ayıplama, düşman-düşmanlık, kıskançlık, ikiyüzlülük, haddini aşma, tembellik, edep-fazilet, kefil olmak, sorumluluk, iyilik, tedbir, ödünç alma-ödünç verme, kötülük, danışma, töre, tutumluluk* başlıklarından oluşmaktadır.

ÜŞENMEZ, Emek, “Sözlük Çalışmaları Açısından Divânü Lugâti’t-Türk”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 258-267.

Bu çalışmada DLT’nin Türk dili ve terimsel sözlükler açısından taşıdığı değer ve bu tür çalışmalara yaptığı katkılar ortaya konulmuştur. Buna göre DLT’nin sözlükçülük metodolojisi açısından sahip olduğu konum çeşitli açılardan değerlendirilmiş, etimolojik sözlüklerde Arapça veya Farsça olarak gösterilen birçok kelimenin DLT’de Türkçe kaydıyla geçtiğini ortaya koyan sonuçlar belirtilmiştir. Çalışmada zaman zaman konuyla ilgileri nispetinde dönemin diğer eserleri ve kelime özelliklerine de değinilmiş, istatistikî verilerle bu bilgiler desteklenmiştir.

VURUCU, İkbâl, “Türk Birliği Perspektifinden Kâşgarlı Mahmud’u Yeni Bir Okuma Denemesi: Yeni Türk Milliyetçiliğinin Tarihî ve Kültürel Temelleri”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri*

Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 717-760.

Bu çalışmada Kâşgarlı Mahmud ve eseri *Divânü Lugâti't-Türk*, bir sosyo-politik ve kültürel tasarım olarak Türk birliği merkezli, sosyolojik ve yeni bir yaklaşımla ele alınmıştır. Verilen bilgiye göre, Kâşgarlı Mahmud ve eseri *Divânü Lugâti't-Türk* çoğunlukla edebiyat tarihçileri tarafından bir değerlendirmeye tabi tutulurken sosyoloji ve siyaset bilimi gibi kültür bilimleri sahasında yeterince ilgi görmemiştir. Çalışma kendi içinde, *giriş, milli kimlik: Türk dünyasında ortaklığın formu, milli kimliğin harcı: tarih, Türk dünyasının bir ortak kimlik unsuru: Kâşgarlı Mahmud ve sonuç* bölümlerinden oluşmaktadır.

YAMAN, Ertuğrul, “Kâşgarlı Mahmud’un Amacı ve Etkileri”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 591-594.

Çalışmada *Divânü Lugâti't-Türk*'ün yazılış amacı üzerinde durulmuş ve DLT'nin sadece Araplara Türkçe öğretmek amacıyla yazılmadığını, eserin bir yönü olan bu özelliğin, DLT'nin tek niteliğiymiş gibi sunulmasının yanlış olduğu vurgulanmıştır. Buna bağlı olarak Kâşgarlı'nın soyu, eğitim durumu, eseri ve Türkçe bilinci üzerinde durularak DLT'nin, dolayısıyla Kâşgarlı'nın amaçları dile getirilmiştir. Buna göre DLT, Türkçenin anlatım zenginliği bakımından Arapçayla yarışacak seviyede olduğunu, dolayısıyla sadece Arapların değil, herkesin bu dili öğrenmesi gerektiğini belirtmek için yazılmıştır.

YAMAN, Hakan; KARGI, Gamze, “Divânü Lugâti't-Türk'te At Karakterleri”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 643-651.

Çalışmada Türkler için sadece binek ya da taşıma aracı olarak kullanılmayıp aynı zamanda sosyal bir statüye de sahip olan 'at'ın DLT'deki görünümü incelenmiştir. DLT'de *yügrük, ög, kewel, ozuk, büktel* gibi at karakteriyle bağlantılı kelimeler, birer kültür ögesi olmasının yanında, yapıları, ses ve anlam değişimleri açısından da ele alınmıştır. Çalışmada toplam 24 kelime incelenmiştir. Yapılan incelemenin sonucunda at karakteriyle ilgili kelimelerden bir kısmı çeşitli ses değişimlerine uğrayarak ağızlarda yaşarken bir kısmı ise kullanımdan düşmüştür.

YASİN, Yüsüpcan, “Kâşgarlı Mahmud'a Göre Türklerde Harp”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud*

ve Dönemi, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 761-772.

Bu araştırmada, Kâşgarlı'da geçen bilgileri bir yere toplamak ve yabancı kaynaklar ile mukayese etmek yoluyla proto-Türkler veya Hunlar döneminden Karahanlılar dönemine kadar Türkler arasında yaygın olarak görülen savaş kültürü üzerinde durulmuştur. Çeşitli ifadelerle Türk savaş kültürünün başlıca özelliklerini tanıtmaya yönelik büyük bir çaba harcayan Kâşgarlı, bu ve bunun gibi birçok bilgiye eserinde yer vererek Türk tarihindeki değerini daha yüksek mevkilere çıkarmıştır.

YASİN, Yüsüpcan, “Kâşgarlı Mahmud’a Göre Türklerde At”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 705-715.

Çalışmada DLT’de yer alan verilerden hareketle atın Türk düşünce, askerlik, hukuk, iktisadi yaşam, edebiyat, ticaret gibi alanlarda işgal ettiği yer üzerinde durulmuştur. DLT’de at ve ata ait ifadeler tespit edilmiş, bu tür sözcüklerin fazlalığına dayanarak atın Türkler için önemine işaret edilmiştir. Bunun dışında at ile ilgili başka kaynaklarda verilen bilgilerle DLT’deki veriler mukayese edilerek değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca Divân’da at hastalıkları, at için kullanılan takımlar ve atın bir hayvan olmasının yanında, motif olarak bir değer ifade edişine değinilmiş, atın Türkler arasında kültürel bir unsur olduğu anlatılmıştır.

YASTI, Mehmet, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Geçen Zaman ve Zamanla İlgili Sözcükler ve Kavram Alanları”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 413-421.

Çalışmada DLT’den hareketle Türklerin kimi zaman kendiliğinden kimi zaman da başka kültürlerin etkisinde kalarak zamanı belirlemede çağa ve coğrafyaya göre değişen tespitleri üzerinde durulmuştur. Burada ele alınan kelimeler genel sözcükler, yıl, ay, gün, öncelik-sonralık, içinde bulunulan an ve mevsim olmak üzere toplam 7 esas üzerinden değerlendirilmiştir. XI. asra ait zaman kavramı ve adlandırma şekillerini ortaya koyan araştırmacı, konuyu zamana dair kelimelerin Türkiye Türkçesi ağızlarındaki kullanım durumuyla birlikte ele alarak DLT’nin yazıldığı dönem ile yakın tarih Anadolu coğrafyasındaki zamana dayalı adlandırmalar arasında bağlantı kurarak aynı zamanda bir mukayese yapmıştır.

YAVUZ, Salih Sabri, “Kâşgarlı Mahmud’un Yaşadığı Dönemin İnanç Coğrafyası ve Eserinde İnançla İlgili Kavramlar”, *Rize Üniversitesi*

Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 128-138.

Çalışma, Kâşgarlı'nın yaşadığı dönemin ve coğrafyanın inanç yapısı, DLT'de inançla ilgili kavramlar, değerlendirme ve sonuç olmak üzere toplam 3 başlıktan oluşmaktadır. Birinci bölümde Kâşgarlı Mahmud'un yaşadığı dönemde, yani XI. asırda Türkistan coğrafyasının inanç yapısı ana hatlarıyla belirtilmiş, o dönemde yaşayan ve önemli eserler ortaya koyan âlimler kronolojik sıraya göre tablolar hâlinde gösterilmiştir. İkinci bölümde DLT'deki inançla ilgili kavramlar İslamî ve batıl inançlar olmak üzere iki alt başlık altında değerlendirilmiştir. Sonuç bölümündeki genel çıkarımlarla çalışma tamamlanmıştır.

YAVUZ, Serdar, "Divânü Lugâti't-Türk'teki Söz Varlığı Açısından Akrabalık Adları ve Bu Adların Türkiye Türkçesi Ağızlarına Yansıması", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 545-553.

Çalışmanın giriş bölümünde DLT'nin önemi üzerinde durulmuş, eserin çok yönlülüğü vurgulanmıştır. *Divânü Lugâti't-Türk ve Türkiye Türkçesi ağızlarındaki akrabalık adları ve yansımaları* adının taşıyan bölümde DLT'de geçip Türkiye Türkçesi ağızlarına kadar uzanan, yaşamaya devam eden akrabalık adlarına değinilmiştir. Bu bölümde akrabalığa dair kelimelerin Türkiye'deki değişik ağız yörelerindeki kullanılışı konuyla ilgili kaynaklardan hareketle belirtilmiştir. *Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan akrabalık adları* adlı bölümde ise kan yoluyla akrabalık bildiren terimler, evlilik yoluyla akrabalık bildiren terimler ve akrabalıkla ilişkili sözler sıralanmıştır.

YAYLAGÜL, Özen, "Divânü Lugâti't-Türk'te Pragmatik Bilgi Yapısı", *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 110-115.

Bu çalışmada 1960'lı yıllardan itibaren dilbiliminin bir çalışma kolu olarak gelişen pragmatik, ortaya çıkışı, gelişimi süreci ve önemli temsilcilerine değinildikten sonra DLT'de pragmatik bilgi içeren örneklere yer verilmiştir. Çalışmadaki açıklamalara göre pragmatik bilgi üç ana birleşenden oluşur; *genel bilgi, durumsal bilgi, bağlamsal bilgi*. Hitap eden ve hitap edilenin bulunduğu pragmatik bilgi yapısında, esas unsur hitap edildir. Hitap edilen ya da dinleyen, anlatıcının verdiği bilgiyi ya da mesajı alan kişi olduğu için önemlidir. Çalışmada verilen bilgiye göre, Kâşgarlı Mahmud hitap eden konumundadır. Araştırmacı, bu konuda bir diğer önemli hususun, birtakım tezler ileri sürüp bu

tezleri destekleyici unsurlar ortaya koymak olduğunu belirtmiştir. Kâşgarlı da tezini destekleyici ifadeler kullanarak inandırıcılığını ortaya koymuştur.

YILDIRIM, Dursun, “Çok Bağlamlı Bir Metin: Divânü Lugâti’t-Türk ve Islık Çalan Bir Ok”, *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 773-791.

Bu çalışmada *Divânü Lugâti’t-Türk*’ün birden çok bilim dalına ait bilgiyi bünyesinde toplayan bir metin oluşu üzerinde durulmuştur. Buna göre DLT; tarih, iktisat, tarım ve hayvancılık, dil bilgisi, diyalektoloji, edebiyat, astronomi/takvim, teoloji, etnoloji, sanayi ve teknoloji, hayvan ve bitki varlığı gibi pek çok metni iç içe kendi bünyesinde örüp bir tek metne dönüştürmüş, belli bir bütünlüğe sahip bir eserdir. Araştırmada DLT’nin çok bağlamlı bir metin hüviyetine bürünmesine ana özellikleri ile temas edildikten sonra, eserde teknoloji bağlamında yer alan “soqum/soqım” sözcüğünün Türk medeniyet tarihinde yaşadığı süreç ortaya konulmuştur.

YILDIZ, Mustafa, “Divânü Lugâti’t-Türk’teki Oğuzca Kelimeler Üzerine”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 367-374.

Çalışmada DLT’de Oğuzca olarak belirtilen kelimelerin bu şekilde nitelenmesinde kullanılan ölçütler üzerinde durulmuştur. Araştırmacı, Tahsin Banguoğlu’nun *Kâşgarî’den Notlar* adlı makalesinde dile getirdiği 285 Oğuzca kelimeden hareketle söz konusu kelimelerin Oğuz grubu Türk yazı dillerindeki durumunu da göstermek amacıyla *Türkçe Sözlük*, *Tarama Sözlüğü*, *Derleme Sözlüğü*, *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*, *Türkmence-Türkçe Sözlük* ve *Gagauz Türkçesi Sözlüğü*’nden yararlanmıştır. Bu bağlamda *giriş/DLT ve Oğuzca ilişkisi* adlı bölümde Oğuzlar ve Oğuz Türkçesi hakkında yapılan çalışmalardan bahsedilerek söz konusu çalışmanın kaynakları ve yöntemi belirtilmiş, DLT’deki Oğuzca kelimelerin durumuna değinilmiş ve sonuç bölümüyle çalışma tamamlanmıştır.

YILMAZ, Gül, “Divânü Lugâti’t-Türk ve Mukaddimetü’l-Edeb’deki Giyim Kuşam Kelimeleri”, *Rize Üniversitesi Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Ekim 2008, Rize), Rize Üniversitesi Yayınları, Rize 2008, s. 686-695.

Çalışmada DLT ve *Mukaddimetü’l-Edeb*(ME)’in Türk dili ve kültürü açısından sahip olduğu öneme vurgu yapılarak giyim kuşam kültürünün toplumlar için önemine değinilmiştir. Araştırmacı, DLT ve ME’nin giyim

kuşam ile ilgili söz varlığından hareket ederek her iki eserin yazıldıkları dönemin giyim ve süslenme, dolayısıyla kültürel yapısı hakkında ipucu vermeye çalışmıştır. Çalışmada, anılan eserlerdeki giyim ve süslenmeye dair kelimeler çıkarılmış, böylece DLT ve ME'nin giyim kuşam sözcükleri tespit edilmiştir.

YILMAZ, Nuran, "XI. Yüzyıl Müslüman Türk Dünyasındaki Din Anlayışının Divânü Lugâti't-Türk'teki Yansımaları", *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 793-810.

Bu çalışmada, Ahmet Caferoğlu'nun, "Sözlükte geçen birçok kelimenin anlatılışında tanık olarak ileri sürülen malzeme içerisinde, Türk folkloruna, inanışına, hurafelere, bozkır destanlarına, oba hikmetlerine, illerin vecizelerine, ağıtlara, tabiat tasvirlerine bolca yer verilmiştir." şeklindeki tespitinden hareketle *Divânü Lugâti't-Türk*'teki inançla ilgili kelimeler ve bunların açıklamaları incelenmiştir. Çalışmada incelenen dinî kavramlar, önce genel anlamı ifade edenler, daha sonra da İslam inancına ilişkin ve ibadetle ilgili olanlar şeklinde sıralanarak değerlendirilmiştir.

ZAKİEV, Mirfatih, "Törki Sintaksik Sistemasının Tarihini Öyanüda Divânü Lugâti't-Türk Asareneng Ahamiyate (Türkçe Söz Dizimsel Sistemi Tarihini Öğrenmede Divânü Lugâti't-Türk'ün Önemi)", *I. Türk Dili Bilimsel Kurultayı Bildirileri*, (27-29 Eylül 1972, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 1975, s. 409-413.

Çalışmada Türk söz dizimi ana hatlarıyla tanıtılarak DLT'den alınan örnekler ışığında geçmiş ve günümüz kelime grubu ve cümle unsurları ve diziliş özellikleri mukayese edilmiştir. Kâşgarlı'nın sistemi ile verdiği bilgilerin Türkçenin söz dizimi yapısının uygulamaya konulmasındaki önemine vurgu yapılmıştır. Araştırmacı bu fikirlerini DLT'yi esas alarak Tatar Türkçesinden verdiği örneklerle desteklemiştir.

ZAKİEV, Mirfatih, "Çok Eski Türkler ve Onların İslamca Medeniyetleri", *II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi*, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 811-812.

Bu çalışmada eski Türkler, onların medeniyetleri ve ilişki içinde oldukları milletlerin medeniyetleri ele alınmıştır. Buna göre, geleneksel tarih biliminde ve Türkoloji'de Türkçe etnonimlerin bazıları taşıyan halklar Hint-İran dilli olarak tanınmışlar ve bunlar tarafından MÖ 1500 yıllarında meydana çıkarılan Zoroastrizm medeniyeti de Hint-İran halklarının dini olarak anlatılmaktadır.

Zoroastrizm metinleri Avesta adlı kitaplarda toplanmıştır. Hint-İran âlimlerine göre, bu metinler önce Hint-İranca olmuşlar, sonra Zoroastrizmin dili Hint-İran dillerinden kesin olarak ayrılmıştır.

ZAKİEV, Mirfatih, “Kâşgarlı Mahmud ve Türk Boylarının Etnik Birliğini Oluşturma Çabaları”, *Divânü Lugâti't-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 90-95.

Araştırmacı, çalışmasında Türk halkları ve dilleri tarihini açıklamada DLT'nin önemini belirtmiştir. Önce Türk etnonimi hakkında genel bilgiler verilmiş, Türk adının genelleşmesine kadar olan süreç ve çeşitli Türk kavimlerinin tarihî yolculuğu belirtilmiş, daha sonra Türk etnik kökenini umumileştiren Türk dilinin birleştirici, bütünleştirici önemine dikkat çekilmiştir. DLT'nin sahip olduğu yol göstericilik vasfı ile Türk tarihini ve dilini anlamada çekilen sıkıntıları gidermedeki önemi vurgulanmıştır. Ayrıca DLT'den hareketle Bulgar dili ve özellikleri ile bu dilin Türkçe olduğunu belirten izlere dikkat çekilmiştir.

ZIEME, Peter, “Kâşgarî ve Türkçe Turfan Metinleri”, *I. Türk Dili Bilimsel Kurultayı Bildirileri*, (27-29 Eylül 1972, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 1975, s. 463-469.

Araştırmacıya göre, Eski Türkçe metinlerin ortaya çıkarılıp bilinmeyen yönlerinin araştırma konusu hâline getirilmesi bakımından DLT önemli bir işlev üstlenir. Çalışmada *gökkuşağı*, *tavus*, *geven diken*, *çiy*, *kepek* ve *un vb için büyük stok kabı* gibi başlık olarak ele alınan kelimelerin Besim Atalay ve Brockelmann'daki şekilleriyle turfan metinlerindeki şekli karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırmacının verdiği bilgiye göre, DLT'nin Arapça kelime yoğunluğundan uzak bir görünüme sahip olması, onu böyle bir çalışma yapmaya sevk etmiştir.

Sonuç

Bu kaynakçada *Divânü Lugâti't-Türk* ve Kâşgarlı Mahmud ile ilgili olarak hazırlanan ve basılı olan 181 tane bildiriye yer verildi. Söz konusu bildiri ad ve özetleri, başta dil ve kültür olmak üzere dil bilgisi ve dil bilimi, halk edebiyatı, eski Türk edebiyatı, felsefe, iktisat, ilahiyat, musiki, sosyoloji alanlarında tanıtma, biyografi, tenkit ve inceleme yazılarından oluşmaktadır. Burada, henüz yayın aşamasında olan ve metinleri temin edilemeyen bazı bildirilerin (4 adet) sadece künyeleri ile yetinilmiştir. Basılı bildirilerden ikisi Rusça, biri Almanca ve biri de İngilizcedir. Metinlerin Türkçeye çevirileri sağlanmış ve özetleri kaynakçada verilmiştir.

Kaynakça daha önce belirtildiği üzere, kitap ve tezleri de içeren bir araştırmanın parçasıdır. Bu haliyle, DLT ve Kâşgarlı Mahmud külliyyatının ortaya konulmasına ilişkin bir çabadır. Kısmen de olsa tamamlanmasının ileride yapılacak çalışmalara katkı sağlaması hazırlayanların yegâne temennisidir.

